

BIBLIOTHEEK VAN „DE JONGE GIDS”

onder Redactie van HERM. HEYERMANS Jr.

V

DRIE TOONEELSTUKJES

DOOR

HERM. HEIJERMANS JR.

PUNTJE, Politieke Scherts

HET ANTWOORD, Dramatische Episode

DE ONBEKENDE, Dramatische Schets

AMSTERDAM
D. BUYS DZN
1899

PUNTJE

POLITIEKE SCHERTS

PERSONEN:

PASTOOR BOS.

BET, zijn huishoudster.

SMIT, voorzitter.

BLOK, secretaris.

PANNEBROEK, penningmeester.

Een Puckje

} der R. K. Gezellen-Vereeniging
„Ursule”.

De scherts geschiedt in den tegenwoordigen tijd in eene kleine fabrieksplaats.

(De huiskamer der Pastorie. Er is zoo juist gemiddagmaald. In den linkerleunstoel, paf van het eten, tukt dikbuikig pastoortje. De pijp is op zijn schoot gegleden. Het bolle hoofd knikkelt op en neer. In den rechterleunstoel, de huishoudster, gezet, eenigszins ouwelijk. Naast haar het volgevreten puckhondje van den WelEerwaarde. De pastoor snurkt zachtjes, de huishoudster losbandig, het puckje losbandigèr. De hangklok tikt. Op de nog onafgeruimde tafel een warboel van schalen, borden, glazen. Het glas van den pastoor is half-leeg. Een ledige Bordeaux-flesch. Een kaasstolp. Een likeurstel. Koffieservies met pousse-glaasjes. Een bak met brood. Een aangesneden roastbeef. Een fruitschaal met fruit. Een blaadje met beschuitjes. Een pot gember. Een kruik Victoriawater. Een aangesneden taart. Op een zijtafeltje een flesch oude klare, een fleschje elixer, glaasjes, sigaren. Daarboven aan den wand een Crucifix.

Er wordt gescheld. De huishoudster beweegt even, snurkt voort. Er wordt heviger en aanhoudend gescheld. Het puckje slaat aan, de huishoudster ontwaakt, schommelt geeuwend naar de deur. Pastoor blijft slapen. Bet keert terug, tracht hem te wekken.

EERSTE TOONEEL.

De Pastoor. Bet.

Bet. Eerwaarde! Eerwaarde! Mijnheer de Pastoor! Wor u wakker!
Eerwaarde!

De pastoor. Ja! Wat! Nou dan! *(zijn pijp glijdt op den grond aan stukken).*

Dat is me nou toch wat! Wat moet dat nou! Dat's al de zesde pijp van de week!

Bet. Daar zijn

De pastoor. Wat zijn! Wie zijn! Ik wil niet gestoord worden!

Bet . . . 't Bestuur van de gezellen . . .

De pastoor. *(uit zijn humeur, op en neer loopend).* Nog geen tükje! Nog geen

rùstig dutje . . . Waar heb je ze gelaten?

Bet. In de voorkamer.

De pastoor. Is daar vuur aan?

Bet. Nee. Daar wist ik niks van. Zal ik 't gauw effetjes anleggen?

De pastoor. Nee. Laat ze maar wachten en ruim eens wat vlugger af dan gewoonlijk. (*Zij loopt op en neer, alles opbergend in de kast en dragend naar d^e zijkamer*). Zijn 'r nog pijpen?

Bet. In de latafel.

De pastoor. (*krijgt er een, stopt haar, hikt*) . . . Die eendebout was wat vet . . . Dat draait me voor me maag. Heb je daar oók last van?

Bet. Van avond niet. Anders wél. Ik kan niet tegen káas. Daar krijg je zoo het zuur van . . .

De pastoor. Maar ze was goed. Ze was heel goed. Ze was zelfs zéér goed. 't Kouwe kluijfe kun je me van avond geven. Laat 't weer niet opeten door den hond zooals laatst. — Wat zeg je? — En denk nu eens in 's hemelsnaam, álsjeblief, álsjeblief an mijn warme kruik. Toen 'k vannacht in bed stapte was die kóud.

Bet. Nou, eerwaarde, 'k heb er toch gloeiend water in gedaan.

De pastoor. Als ik je zeg dat-ie kóúd was, dan wás-ie koud. En dat nog wel met nieuwe, kille lakens. . . Dat is goed om iemand 'n ziekte op z'n hals te jagen . . . Ik heb tòch zoo'n schrikkelijke last van kouwe voeten. Net ijsklompjes. IJsklompjes. Hoor je? Hoor je me niet?

Bet. Jawel, eerwaarde. Maar de kruik wás gloeiend. Maar 'n kruik *blijft* niet gloeiend als-ie 'n paar uur wachten moet.

De pastoor. Ach wat! . . . Wat weet jij daar van! Geleidt wól?

Bet. Hoe meen u?

De pastoor. Ik vraag of wol wármte geleidt?

Bet. . . . of wol? . . .

De pastoor (*geprikfeld*). Je bent 'n goeie vrouw maar . . . Wát leg je op je bed om warm te liggen?

Bet. . . . Dekens.

De pastoor. Volkomen. En die dekens laten jouw warmte niet door. Snap je? En daardoor blijf jij warm. Wanneer nu in plaats van jou 'n warme kruik in bed ligt, dan houden natuurlijk die zelfde dekens de warmte van de kruik terug. Begrijp je? En dus — áls de kruik gloeiend geweest was dan zou 't bed niet zoo steenkoud geweest zijn, toen ik 'r vannacht instapte. Uit een en ander maak ik op dat de kruik koud — laten we zeggen lauwwas en daar heb ik je nu al tweemaal opmerkingen over gemaakt.

Bet. Ja, als ù 't zegt . . . Dan weet ik 'r van avond wat beters op. Ik zal 't water op 't stel laten staan en als u dan zelf effen de kruik vult . . .

De pastoor. Nee. Dan kom ik toch in 'n koud bed. Gloeiend water. Gloeiend water. Anders niet. Dan blijft alles warm. Dat lei ik je pas uit. Ben je klaar?

Bet. Ja, eerwaarde.

De pastoor. Je vergeet de jenever nog. Vin je dat 'n siëraad van 'n kamer? Zoo. En zorg nu voor koffie. Als je inschenkt geef mij dan de éérste kop. Ik hou niet van dik. En laat ze nu binnen. (*Hij steekt zijn pijp op, gaat zitten*).

TWEEDE TOONEEL.

De Pastoor, Smit, Blok, Pannebroek.

De Pastoor. Kom binnen, kom binnen. Wel hoe gaat 't 'r mee? Excuseer dat ik even liet wachten. Bezigheden, bezigheden, altijd bezigheden. Ga zitten. Ga zitten. Hier heb je sigaren. Vlammetje? Waar zijn de lucifers? Wáár zijn de lucifers? Hiér zijn de lucifers. Steek je niet op, Smit? Zet 'r maar gerust de brand in, man!

Smit (*bleek, baardig, met blauwen bril*). Liever niet, mijnheer de pastoor, liever niet. 'k Zou 't nog maar niet doen voor me oogen.

De Pastoor. Altijd nog sukkelen? Hier heb je een vlammetje, Blok — Wel, wel! Smit. Altijd. Altijd. Ze gaan eerder achteruit. Die dampen weten wat.

Pastoor. Ja, zoo'n chemische fabriek is niet gezond, niet gezond. Hoe gaat 't met, met, met . . . Hoe heet-ie ook weer?

Pannebroek. Dobbelman?

Pastoor. Juist; Juist! Dobbelman. Is-die al weer op de fabriek?

Smit. Neè. Neè. Hij kan nog niet lopen. 't Lijkt wel of z'n merg is aangedaan. As je eenmaal loodvergiftiging te pakken heb, ben je bakker-an. En dat duurt nou al máanden. Wat zal je er aan doen? We krijgen allemaal onze beurt. 't Beste is te berusten. En te denken dat God 't wil.

Pastoor. — Dat's als een man gesproken. Een ieder heeft zijn kruis. En 'n goed christen kijkt verder dan deze aarde (*strijkt een lucifer af*). Je brandt in Pannebroek. Zoo heb je 'r geen plezier van. 't Is 'n sigaar van den Bisschop. Goed sigaartje, wat? Havanna-dekblad. En wat hoor ik zoo: ga jij huizen koopen?

Pannebroek (*mager, voortdurend lachend, snor en sik*). Huizen! . . . Huizen . . . 'k Wou dat 't wáár was. Nee hoor! Nee hoor! 't Is maar 'n hypotheekie van me vrouw's kant.

Pastoor. Nou da's 'n goed begin. Wat zeggen jullie?

Pannebroek . . . 'n Rentetje van niks. Maar 't is altijd wát. Dat zeg ik ook. En zoo stom van me broer Simon dat-ie me vrouw's zuster niet genomen het toen ze nog vrij was. 'k Had 't 'm zóó gerajen en nou blijft-ie wat-ie is.

Pastoor. Nou, nou! De onderwijzers hebben niet te klagen. Die verdienen fatsoenlijk d'r brood. Wat verdient-ie? Is 't niet óver de zes?

Pannebroek. Vierhonderd — en dan van 't orgel 'n vijftig en met de dood-graverij . . . da's ongelijk. — Alles bij mekaar 'n kleine zeshonderd gulden.

Pastoor. Juist als 'k zei. Kun je daar met drie kinderen niet fatsoenlijk van rondkomen? Maar 't is de ontevredenheid, de zucht naar genot die de begeerten opdrijft! Anders niet. Apropos, apropos, je moet aan je broer zeggen dat-ie me gisteravond heel erg teleurgesteld heeft met niet te komen kaarten. Verleden week heeft-ie me ook in de steek gelaten. Dat vind ik niet netjes, heelemaal niet netjes. Wie heeft doorgedreven dat hij benoemd werd? Wie heeft 'm voorgedragen voor 't orgel? De afspraak was dat-ie twéemaal per week zou komen kaarten. Versta-je: dé afspraak? 't Is hier 'n kleine plaats niet? En an 'n afspraak moet je je houden.

Pannebroek. Ja, dat is vastig waar. Maar zoo is die altijd. Je kunt niet op 'm an. Je kunt nooit op 'm an.

Pastoor. 'k Had al tweemaal overgeplaatst kunnen worden. Maar ik hou van deze plaats. Alleen de avondjes wat lang. Je kunt niet elken avond studeeren . . .

Pannebroek . . . En ten slotte mot je wel uitgestudeerd raken, zou ik haast denken.

Pastoor . . . Dat neemt zoo'n vaart niet (*hij hikt*). Excuseer. 'k Heb eendebout gegeten en ik kan niet tegen eendeboutenvet . . . 'n Geschenkje van jullie patroon, mijnheer Pit, — 'n braaf mensch — waarachtig een nobel mensch. — Er zijn niet veel patroons die zoo volkomen christelijk leven als hij. Je weet dat ik den vorigen Zondag van den kansel er op gewezen heb dat er nog ruim vier honderd gulden te kort komt voor het verven van de kerk. Maandag daarop, nog geen vier en twintig uur later, zendt mijnheer Pit me honderd gulden voor zijn deel. Geen brief er bij. Geen andere aanwijzing dan op de envelop de firmanaam Pit & Co. En zoo voortdurend. Voortdurend. Ja, dat is een braaf christen, een man dien ik graag de hand druk. En nu moet er gewerkt worden, mannen voor de resteerende drie honderd gulden. De kerk moet geveerd worden. In geen jaren is zij geveerd. Ik mag het godshuis zoo niet laten verwaarloozen. Het heele zuidelijk gedeelte staat nog in de grondverf. In de grondverf, nou vraag ik je! Eet dan eens 'n dag, 'n Zondag geen vleesch en zorgt voor de heiligste bezitting op deze aarde . . .

Blok (*bleek, scherp geteekend gelaat, ringbaard*). Als ik zoo vrij mag zijn — ik heb in geen weken vleesch gegeten. Wat ik verdien gaat naar de apotheek voor m'n vrouw en . . .

Pastoor (*ongeduldig*) . . . Jawel. Jawel. Dat is wel heel treurig, maar heeft niets met 't verven van de kerk te maken. Wij hebben strakjes tòch nog een appeltje samen te schillen, Blok. Jij wordt herhaaldelijk in verdacht gezelschap gezien. — Laat me uitspreken alsjeblief. — We spraken over de kerk. En ik zal niet rusten vóór het geld er is. Dat staat vast. Ik wou een eenvoudig verfe, een imitatie van marmer. Je kunt nu niet langs de muren loopen of je ziet wit van de kalk. Wat zeg jij, Smit?

Smit. Ja. Ja. Dat mag zoo niet blijven.

Pannebroek. Nee. Zoo'n kerk is 'n schande voor de gemeenschap.

Pastoor. En dat 'n gemeente waar zoo weinig armen zijn. Is 't niet verneiderend, ja, ik mag wel zeggen: onteerend om om vier honderd gulden te bedelen?

Blok . . . Ik wou maar zeggen . . .

Pastoor. — Neem me niet kwalijk, maar daar ben ik niëts nieuwsgierig naar. We voeren geen debat. Debat voeren wij als straks de vergadering geopend is. Ik mag niet toestaan dat er gedebatteerd wordt over zaken die ons allen heilig moeten zijn. Dat gaat maar niet. (*Bet komt binnen met de koffie, presenteert*). Geen melk, Bet. Alleen suiker (*tot Blok*): Je vrouw nog altijd ziek van 't laatste kraambéd? (*Blok knikt*.) En je kindje? (*Blok knikt*). Daar moet je niet zoo moedeloos onder zijn. Je ziet 'r heelemaal zoo — hoe zal ik 't zeggen? — zoo bedrukt uit. Blok. Je vrouw ziek, één kind ziek en vijf bengels die je de monden moet

openhouden. En m'n oudste jongen nou ook op die vervloekte fabriek, waar we allemaal onze gezondheid laten . . .

Pastoor. Ho! Ho! Niet zulke woorden. Hoor je Smit zoo klagen? Hoor je Pannebroek klagen? . . . Drink je koffie en profiteer van je sigaar. Opgewekt! En vertrouwen! Blijf maar hier Bet. Nee je hoeft niet heen te gaan (*Zij gaat zwijgend zitten breien*). En nu de zaken, de zaken. Zou je maar niet openen, Smit?

Smit. Ik open deze Bestuursvergadering ter bespreking der aanstaande verkiezing en dank in de eerste plaats onzen geestelijken adviseur voor diens aanwezigheid. Wil de secretaris Blok de notulen der vorige Bestuursvergadering voorlezen?

Pastoor. Nou laten we dat maar achterwege laten. Dat houdt noodeloos op. En we weten allemaal wel wat er in staat. Nietwaar? Dat houdt op. Dat houdt op.

Smit. Ja, dat is waar.

Pannebroek. Als penningmeester wou ik zeggen dat wij deze maand veertien wanbetalers hebben.

Pastoor. Geef mij 't lijstje eens (*kijkt het in*). Wel zoo. Is Bakker wanbetaler en Bom en Willemse . . . Hm. Hm . . . Nou, dat komt wel in orde.

Smit. Zoo als in een der vorige vergaderingen werd afgesproken — als mijnheer de pastoor asjeblief niet mijn kant wou uit rooken. Dat kunnen mijn oogen niet verdragen — werd afgesproken — dank U — is zorgvuldig de lijst van onze leden opgemaakt en zullen er bij het stembureau posten worden uitgezet om te controleeren, dat een ieder opkomt . . .

Pastoor (*hem in de rede vallend*). Jawel, dat is bekend. Daar praten we nog wel eens over den dag vóór de stemming. Van avond moeten wij het eens worden over de politiek, die wij te volgen hebben. En daar dienen wij zeer principieel over te redeneeren. Wij hebben hier geen eigen candidaat. Wij zijn in de minderheid. Nu hebben wij de keuze tusschen een conservatieven liberaal, die vóór protectie is en een anti-revolutionnair . . .

Blok. . . Met uw verlof . . .

Pastoor. . . Mijnheer de voorzitter, ik ben aan het woord en wensch niet in de rede gevallen te worden.

Blok. . . Ik val niet in de rede. . . Ik wou alleen maar zeggen, dat mijnheer de pastoor zich vergist. Er zijn in dit district drie candidaten gesteld en niet twee.

Pastoor (*verbolgen*). Ik vraag den voorzitter en den penningmeester of wij in die richting moeten voortgaan? Zijn er twee of drie candidaten gesteld, waarmee wij ons hebben bezig te houden?

Smit. Twee. Twee. Die ander komt niet ter sprake.

Pannebroek (*opgewonden*). Ik ken maar twee candidaten. En wie er drie kent in deze vergadering die is, die is . . .

Blok (*hem driftig in de rede vallend*). En ik ken er drie (*slaat met de vuist op de tafel*). Ik cijfer Troelstra niet weg. (*Opschudding. De pastoor laat zijn pijp vallen. De huishoudster maakt het teeken des kruises*).

Pastoor (*opstaand*). Mijnheer de voorzitter, ik kan niet dulden, dat dergelijke namen hier uitgesproken worden. Ik verzoek U den onvoorzichtigen spreker het woord te ontnemen.

Smit (*de koffiekop hard neerzettend op het bakje*). Ik verzoek spreker Blok aan de orde te blijven.

Blok. Ik ben aan de orde.

Pastoor. Dat ben je niet. Wij hebben ons alleen bezig te houden met rechtschappen afgevaardigden.

Blok (*opstaand*). Voorzitter, daar moet ik tegen protesteeren . . .

Pastoor. Ontneem hem het woord! Ontneem hem het woord!

Blok. . . Dat gaat zoo niet . . . Dat strijdt tegen alle billijkheid . . .

Pastoor. Smit schors de vergadering. Ik mag als geestelijk adviseur zulke besprekingen niet toelaten. Bèn ik de geestelijke adviseur, ja of neen? Sluit asjeblief.

Smit (*de koffiekop neerzettend*). Ik schors de vergadering. (*Een pijnlijk stilzwijgen. De mannen kijken elkaar aan.*)

Pastoor. Bet, geef me 'n nieuwe pijp. Dat is m'n zevende van de week. *De huishoudster brengt een nieuwe pijp en tabak. De pastoor stopt haar onder algemeen stilzwijgen. Pannebroek geeft hem een vlammetje tegelijk met Smit* . . . Zoo . . . Zoo. En laat er nu wat kalmte zijn.

Blok. Nou de vergadering geschorst is, wou ik zeggen dat er drie can . . .

Pastoor (*bits*). Ik zei je straks al Blok, dat wij samen een appeltje te schillen hebben en ik herhaal je nu, dat ik niet over zekere individuen in mijn huis gesproken wil hebben. Als de vergadering aan de gang is, heb je je aan den voorzitter te houden en als er géen vergadering is, dan verbied *ik* je als geestelijke en als gastheer — want je bent in mijn huis — over personen te spreken, die ik niet ken, niet mag kennen, niet wil kennen, personen, die voor ons niet bestaan . . .

Blok. De sociaal-demokraten, mijnheer de pastoor . . .

Pastoor. Ik verbie je voort te gaan! *Wij* zijn de demokraten, de wære demokraten. Met de encycieliek *Rerum Novarum* is alles gezegd. En die socialisten zijn volksbedervers, ongeloovigen, schenners van het huisgezin, van den godsdienst. De socialisten zijn afgedwaalden, de vruchten van het liberalisme, beeldstormers, inbrekers . . .

Pannebroek. Zeg u maar gerust schurken en schoften . . .

Pastoor . . . Laat mij uitspreken asjeblief . . . Ik blief niet in de rede gevallen te worden . . . Ik kan dat alleen wel klaarspelen . . . Wie drinken? De socialisten! Waar wordt het socialisme gepredikt? In de herbergen? Geen drank, geen socialisme. Dat heeft nog pas en voortreffelijk pastoor Weijers wetenschappelijk, wè-tèn-schap-pè-lijk aangetoond! Wie randen de eigendommen aan? Wie?

Pannebroek (*vurig*). De socialen! Maar laten ze maar eens aan mijn eigendommen komen!

Pastoor . . . Wie willen den kleinen burgerman zijn spaarpotje ontnemen? Wie?

Pannebroek. De socialen!

Pastoor . . . Wie hebben president Carnot in Frankrijk vermoord?

Pannebroek (*met de vuist op de tafel slaande*). De vervloekte socialen!

Pastoor . . . Kalmte! Matiging! . . . Wie smijten met bommen in schouwburgen, in kerken, op den openbaren weg? . . . Wie stelen en moorden?

Pannebroek . . . De socialen! Die schurken! Maar als ze aan mijn eigen dommetjes kommen! . . .

Pastoor. Stilte! Laat me uitspreken! Wat zegt Monseigneur Bottemanne in zijn Vastebrief over onze geliefde Koningin, de laatste telg uit het huis Oranje-Nassau? Hij herinnert er ons aan dat de Apostel vermaant onderdanig te zijn aan de gestelde machten, niet uit vrees voor de strafwetten, maar om ons geweten, dat is om den wil van God! Wij moeten onze Vorstin liefde toonen! En wie verzetten zich tegen de kroning van ons bemind Vorstenkind? Wie fluiten haar uit?

Pannebroek. Die schoften! Die dienaars van de hel!

Blok (*driftig*). Niët waar! Allemaal ònwaar! Anarchisten worden verward met sociaal-demokraten! . . .

Pastoor. Het past je niet dat te zeggen! Wat weet jij van die dingen! Anarchisten en die Troelstra en die Van Kol en die Van der Goes en die andere opruiers dat is allemaal één. Eén pot nat. Is 'r een onderscheid of je door 'n hond of 'n kater gebeten wordt? Ik ben op de hoogte van die toestanden en *ik* zeg je dat wie de hand van een van die individuën gedrukt heeft niet door ons bediend wordt! Die moeten dan maar in de hel! Zonder onderscheid!

Pannebroek. Ze moesten gesteenigd worden!

Smit. Ja, ja, 'tis héél slecht volk.

Pastoor. En de oorzaak? De oorzaak zit dieper. Luther dat was de éérste afvallige. Als *wij* de politieke macht hadden, zou er geen stèrveling te klagen hebben. Want *wij* zijn verdraagzaam, *wij* willen het beste voor het heele volk. Nu we dus niët officieel vergaderd zijn, verklaar ik nog eens nadrukkelijk dat wij tweeé kandidaten kennen.

Blok. Nee! Nee! Nee! Er zijn er drie. En die Troelstra is een fatsoenlijk man!

Pastoor (*opspringend*). Wel heb ik nu ooit! Dat gaat te ver! Daar moet een einde aan komen! Ik zou je kunnen verzoeken heen te gaan. Maar omdat je te dom ben, te dòm ben, goeie man, om te begrijpen, zal ik je bewijzen, dat die socialisten nog minder zijn dan de Joden die onzen Heiland gekruisigd hebben. Is de *Katholieke Werkman*, mannen, een deugdelijk blad, ja of neen? Staat de *Katholieke Werkman* de arbeidersbelangen voor? Ja of neen? En wat lees ik er in (*neemt een krant van de kast*) . . . Daar moet je aandachtig bij luisteren (*leest*)

„Al die socialistische leiders zweren samen tegen de maatschappij en zweren „samen tegen elkander. Zij bestelen, bedriegen en beliegen elkander op het „gebied der staatkunde. Zij weten niet wat het volk is; zij weten niet wat „het volk beteekent. Zij kennen God niet, zij kennen het vaderland niet, zij „kennen het volk niet anders dan door de armen te verleiden die zij in het „modder der slaafschheid zien kruipen aan hunne voeten.

„Zij beschikken over mandaten. Zij stellen volksvertegenwoordigers aan en „af. Zij worden dik, vet en rijk op het zweet des volks. Zij spuwen naar „het volk, het ware groote volk. Het volk laten zij de begrafeniskosten „betalen van hunne leiders. Zij houden concert en danspartijen terwijl het „volk strijdt om lotsverbetering. Zij bijten tot over de ooren in den openbaren

„boterham terwijl de bedelaar op straat, deftiger dan zij, en eerlijk, eene „aalmoes vraagt aan de rijken die zij verwenschen. Als de Heer, dit moede „geworden, hen met een wenk van zijn vinger in den afgrond der eeuwigheid „slingert, laten zij het volk hun grafkelder betalen!

„Het socialisme is canaille.

„Alles drukt dit woord uit. Schurkerij en bloeddorstigheid, lafheid en „schijnheiligheid, bedrog, leugen en kwakzalverij, al het walgende en terug- „stootende van het socialisme” (*Bij het lezen heeft hij zich opgewonden smijt de krant op den grond*) . . . En voor zulke ellendelingen — nog verzacht ik het woord! — durft de secretaris het woord opnemen! Schaam je Blok! En dat is de invloed van je slechte vrienden, waarmee je herhaaldelijk gezien ben! Ik vind bijna geen woorden voor mijn verontwaardiging! Geef me nog een kop koffie Bet! Blok. Ik weet niet wie dat in de *Katholieke Werkman* geschreven heeft —, ik ben nog te kort in de beweging —, maar het is onwaar, eenvoudig-weg onwaar! Ik beweer alleen dat Troelstra . . .

Pastoor . . . Wat Troelstra! . . . Troelstra deugt niet en Van Kol niet en Vliegen niet en . . . en . . . en de heele bende deugt niet! Bet geef die brochure eens! — Zie zoo. Zie zoo, als ik je nu voorlees wat een éerlijk socialist over

Troelstra en Van Kol zegt — zul je me dan gelooven? Is 'r een beter bewijs?

Blok. Zoo'n bewijs bestaat niet.

Pastoor . . . (*na een stilte*) Ken jij Jan Katoen?

Blok. Ja, die is méér dan bekend.

Pastoor. Is dat 'n autoriteit? Is dat een autoriteit?

Blok. (*glimlachend*) Ja dat is een autoriteit! (*tot den Pastoor die aan het bladeren is*) Geef u geen moeite. U zou den bijbel niet laten uitleggen door een dronken matroos.

Pastoor. (*lezend*) bijvoorbeeld . . . bijvoorbeeld . . . Bladzijde veertien: „Tegen personen als Troelstra moet worden gewaarschuwd, zoo goed als tegen 'n schip vol buskruit of 'n dollen hond; hij is even gevaarlijk” — Er is meer, véel meer . . . Bladzijde 20 . . . „De sociaal-democratische staat kan niet komen voór dat de kleine boeren verdwenen zijn” — Hoor je Pannebroek? Nou weet je dat 't om de erfenis van je vrouw gaat . . . Val me niet in de rede! Val me niet in de rede. Je hebt argumenten willen hebben: nu hóór je argumenten . . . Die Van Kol die wil naar Indië met vroedvrouwen! Dat lees je op blz. 25! Nu vraag ik je! En die man is atheïst, een godloochenaar! En op bladzij 35: „Zóó worden de arbeiders bedrogen!” Verstaat ge, mannen: hier verklaart een socialist: Zoo worden de arbeiders bedrogen! Is dat duidelijk? Is dat eerlijk verklaard? En daarom, voorzitter Smit geef ik den bescheiden raad als we straks weer vergaderen twéé kandidaten te bespreken en ons van den derden waardig te onthouden. Ik houd mij natuurlijk geheel neutraal. Ik ben geestelijk adviseur en de vergadering heeft te beslissen. Vox populi vox Dei, dat wil zeggen: de stem van het eerlijke katholieke volk is de stem Gods.

Blok. Voorzitter . . .

Smit. Ik ben nou geen voorzitter. We zitten hier in politiek.

Blok. Dan wou ik zeggen . . .

Pastoor. Jawel, beste vriend, maar we kunnen niet den heelen avond over dingen spreken waarvoor we niet bijeen zijn gekomen. Mijn tijd is beperkt. Om half tien heb ik nog een conferentie. En dus wou ik voorstellen de vergadering te heropenen om de twee kandidaten van dit district te bespreken.

Smit (*zet de koffiekop op het bakje*). De vergadering is heropend. Mag ik vragen wie over onze houding het woord wil voeren?

Pastoor. Mijnheer de Voorzitter. In dit kiesdistrict hebben wij helaas geen eigen candidaat, staan wij tusschen de keuze van een conservatieven liberaal en een anti-revolutionnair. Als ik die twee kandidaten op populaire wijze vergelijken mag dan zou ik principieel dienen te waarschuwen uwe vingers niet te branden. Want noemen wij den conservatieven liberaal een gloeienden pot, dan kunnen wij den anti-revolutionnair een gloeienden ketel noemen. En mijns inziens zijn die beiden in het contact even pijnlijk. Evenwel is de gloeiende pot van oudsher onze aartsvijand geweest en stemt de gloeiende ketel in zooverre met ons in dat hij een God kent. De gloeiende pot wil uw zonen aan het huisgezin ontrukken om hen in afschuwelijke kazernes te leeren vlóeken en een liederlijk leven te leiden; de gloeiende ketel is kerkelijk gezind. De gloeiende pot weert God van de scholen. De gloeiende pot weigert een gezant bij den Paus te benoemen. De gloeiende pot zal vandaag of morgen uw kinderen verplichten onderwezen te worden op openbare scholen, waar zij in aanraking komen met kinderen van ketters en joden. Kortom, de gloeiende pot, die het socialisme gebaard heeft mag in geen geval onzen steun hebben. Nu zouden wij, wanneer wij een eigen candidaat hadden, evenmin den gloeienden ketel van het vuur nemen, maar in het onderhavige geval, adviseer ik, adviseer ik -- de beslissing laat ik aan de vergadering over, die geheel vrij in haar handelen is -- adviseer ik den anti-revolutionnair candidaat als onze candidaat te proclameeren, te meer omdat bij de verkiezing in twee andere districten de anti-revolutionnair onze candidaat beloofd hebben te steunen. Ik herhaal dat het ongeveer hetzelfde is, wanneer men zich brandt aan den pot of aan den ketel, maar men kan de voorzorg gebruiken den ketel met een dikke lap aan te vatten en wanneer wij ons de eigen beginselen als een dikke lap voorstellen dan heb ik er geen bezwaar tegen den gloeienden ketel in de Tweede Kamer te brengen. Dit alles bij wijze van spreken. Hadden wij een eigen candidaat er door gekregen dan zou ik natuurlijk zeggen: stem tegen die lieden -- Omnes enim peccaverunt et egent gloria Dei -- dat wil zeggen: Want zij hebben allen gezondigd en derven de heerlijkheid Gods. Ik heb gezegd. (*Een langdurige wijze stilte. Blok zit zijdelings afgekeerd, zwaar-dampend*).

Pannebroek. Mijnheer de pastoor . . .

Pastoor. Excuseer -- Smit is voorzitter, ik heb uitsluitend eene adviseerende stem.

Pannebroek. Voorzitter Smit -- ik ben 't heelemaal eens met den pastoor.

Want kijk nou is hier hoe 't bij ons in den Raad gaat. Daar zie je telkes de beste baantjes gaan in de handen van protestanten. En die bevoordeelen mekaar. Zoolang de dominee hier woont het-ie bij protestanten gekocht. Z'n groenten en z'n aarpels neemt-ie tegenwoordig van den rooie en wat 'n aarpels. Ik zou ze niet an me varrekkes willen geven. Bevroren goed mijnheer de pastoor, goed dat-ie

'n halven winter in z'n kelder bewaard het en niet an de opkooers kon kwijt raken. En nog de helft kriel er tusschendoor. Vergelijk daar mijn aarpels is bij. Zeg u nou zelf zijn die goed of zijn ze niet goed?

Pastoor. Uitstekend, niewaar Bet?

Bet. Nou asjeblief — we hebben ze nog nooit zoo goed gehad. Maar je moet ze niet lang laten afstaan. Ze worden gauw stijf.

Pannebroek. Dàt heb je met elke goeie aarpel. 'n Aarpel die blommig is en niet àl te oud, mot zóó opgediend worden. Ik heb ze ook niet voor breiers verkocht. Mijn vrouw laat ze geen minuut afstaan en tòch zijn ze prachtig voor 'n gestampte pot.

Bet. Ja, dat is waar — we hadden ze gister met boerekool en héél lekker.

Pastoor. Geef mij 'n meelig aardappeltje en wat pittige saus, dan doe ik daar mijn maal mee. 'n Aardappel is de helft van mijn eten.

Pannebroek. Ik heb 'r dan ook heel wat van verkocht — heel wat. Maar die rooie da's 'n bedrieger. Z'n eigen paard het laatst van z'n aarpels gevreten en had den volgenden dag een besloten koliek. En zoo 'n oplichter het de klandisie van de protestanten. En van mijn vrouw nemen ze niks. Ze hangen an mekaar as 'n klit. Ik zeg dat wij mannen in de Tweede Kamer motten hebben die an God gelooven. En de anti-revolutionnairs die bennen natuurlijk tégén de revolutie en we motten nou menschen hebben die voor ons eigendom optrejen en die de belasting verminderen.

Blok. Voorzitter — ik kom 'r altijd nog maar op neer dat 'r drie . . .

Pastoor. Tot de orde! Daar hebben we 't niet over!

Blok. Voorzitter — u heeft Pannebroek laten uitspreken over z'n aardappe len nou wil ik . . .

Smit. Heb je iets te zeggen over den liberalen of den anti-revolutionnairs 'n candidaat?

Blok. Nee.

Pastoor. Dan ga je buiten de orde.

Blok. — Wel allemachtig! — En Pannebroek met z'n aarpels!

Pastoor. Pannebroek heeft gesproken over het oeconomisch verband der dingen en ging niet buiten de orde.

Blok. — Dan wou ik zeggen dat de arbeiders gebrek lijden . . .

Pastoor. Dat zijn phrases . . .

Blok (*driftig*). Geen phrases, mijnheer de pastoor! — Ik ken arbeiders bij namen en toenamen die honger lijden! En noch van den liberalen, nòch van den anti-revolutionnairs candidaat . . .

Pastoor. Tot de orde! Het argument dat er arbeiders zijn die wel eens honger hebben, is niet aan de orde! Ook ik weet wat honger is! (*hij hikt*). Maar wij hebben het nu over twee candidàten en niet over andere onderwerpen. Voorzitter Smit, ik stel voor tot stemming over te gaan. Zullen wij den anti-revolutionnairs candidaat steunen, ja of nee?

Smit. Ja.

Pannebroek. Natuurlijk.

Pastoor. Dan is dat punt van de agenda en kunnen wij overgaan tot besprekingen

van ondergeschikt belang. Morgen zal ik een strooibiljet opstellen. Het is bepaald noodzakelijk dat ieder opkomt. Er mag niet één thuisblijven, niet een enkele! Smit. Bij de eerste verkiezing in dit distrikt is er wel wat gehaspel geweest omdat de menschen, de boeren vooral niet goed wisten hóé het biljet in te vullen en toen waren er maar twee kandidaten.

Pastoor. Dan moet 't deze keer bijzonder duidelijk worden gemaakt. De Kamer staat bijna op 't doode punt. Elk kerkelijke kan de doorslag geven. En daarom vertegenwoordigt ieder verkeerd ingevuld puntje een staatsbelang, een politiek belang, maar vooral een gewichtig kerkelijk belang. Als de secretaris nu eens aantekening wou houden, dan konden wij over de navolgende onderdeelen der stemming een tweede strooibiljet gereed maken desnoods met een teekeningetje er bij en zoo de kiezers volledig inlichten. Voor elke 200 kiezers moet een lessenaar aanwezig zijn, boven iedere lessenaar een gedrukte staat van inlichtingen en op iedere lessenaar minstens twee zwarte potlooden. Onze geloofsgenooten moeten gewaarschuwd worden *niet* daaraan te likken. Likken aan een potlood is schadelijk. Daar kun je typhus of tering van krijgen, want een ieder likt daaraan en op zoodanige wijze wordt de tong een veld van allergevaarlijkste, microben, dat zijn afschuwelijke beestjes. Daarenboven likken aan zulk een potlood onze ervvijanden, ketters, socialisten, joden, anarchisten! Dat likken verbied ik dus ten sterkste. Noteer je dat, Blok?

Blok. Jawel, jawel.

Pastoor. De voorzitter van het stembureau — helaas een dier afzichtelijke liberalen — moet een stembiljet overhandigen tegen inruiling van de stemkaart. En noteer dat goed: Van onwaarde is elk stembiljet waarop meer dan één puntje is zwart gemaakt. Want er is maar één kamerlid te verkiezen. Wie dus twee puntjes zwart maakt levert een biljet van onwaarde in en elk biljet kan beslissen over het kazerneleven van onze kinderen, over duizend en een belangen die ons dierbaar zijn! Laat dus in 's hemelsnaam onze vrienden het juiste puntje invullen, niet knoeien, niet schrijven met vuile handen, niet op het biljet krabben en vooral geen eigen potlood gebruiken. En laat onze schildwachten vóór de deur van het bureau nauwkeurig instructiën geven, opdat er geen vergissingen plaats hebben. Dan is er nóg een zaak waarop ik wijzen wilde. Ledder is blind nietwaar?

Smit. Ja, Ledder is blind.

Pastoor. En Brom half lam van zijn laatste beroerte?

Pannebroek. Ja, die kan zijn hand nog niet goed gebruiken.

Pastoor. Uitstekend. Maar ze moeten gaan stemmen en die mogen bijstand hebben. Want zij zijn lichamelijk hulpbehoevend. Wie belast zich dus met Ledder en Brom?

Pannebroek. Ik! . . . Hèhèhè! . . . 't Zou voor ons niet kwaad zijn, eerwaarde als er mèer hulpbehoevenden waren. Dan ben je zeker van je zaak! Hèhèhè! Ik verzeker u dat Ledder en Brom het bovenste puntje zullen invullen! En niet het middelste en niet het onderste!

Pastoor. — Ja dat zou precies goed zijn om den boel in de war te sturen. Geef mij eens een stukje papier. Kijk nu eens toe. Wij krijgen drie ruitjes met

een oogje. En de namen der kandidaten komen daar alphabetisch naast te staan. Bovenaan dus die man, waarvan ik den naam niet noemen wil. Daaronder Vlam, de liberaal en het alleronderst Zaagman onze candidaat. Vergis je dus niet. Wij maken het ònderste, uitsluitend het ònderste puntje zwart.

Pannebroek. Ja juist. Dat bedoelde ik ook. Maar ik rekende naar u toe. En als ik zóó de ruitjes zie dan zeg ik dat we de bovenste, omgekeerd, motten zwart maken.

Pastoor. Heb je dat genoteerd, Blok?

Blok (*die al dien tijd in zinnende houding heeft gezeten*). Watblijf?

Pannebroek. 'k Gloof dat-ie geslapen het.

Pastoor. Heb je nu niets aangeteekend? Jij ben me 'n secretaris van 't jaar nul!

Blok (*dof*). Ik wou nog 'n woordje zeggen.

Pastoor. Uitstekend. Maar dan ter zake.

Blok. Zoo waar helpe mij God almachtig — ik zal het bōvenste puntje, dat van Troelstra zwart maken! (*Stilzwijgen. Algemeene consternatie. De pastoor zoekt een vlammetje. Smit en Pannebroek strijken gelijktijdig lucifers af*).

Pastoor. Voorzitter Smit, schors de vergadering voor de twééde maal. De secretaris is krankzinnig geworden! En zulke énorme, énorme gekkepraat kunnen wij niet in de notulen opnemen.

Blok. Ik ben om den drommel niet krankzinnig. Ik heb mijn verstand zoo goed bij mekaar als u of Smit of Pannebroek. Ik wil zeggen dat . . .

Pastoor. . . Dat verlang ik niet te weten. (*verwijtend*) Blok, Blok, en dát jij! Dat jij!

Blok. . . En nou buk ik niet langer. Wat ik u in de biecht gezegd heb — jaren geleden — dat wil ik nou wel hardop zeggen, want ik heb een andere voorstelling van God gekregen, een God die beter en meer vergevingsgezind is dan ù hem geleerd hebt. — En als u daarop doelt door me zoo aan te kijken — dan heeft dat geen vat meer op me.

Pastoor. Ja. Ja. Wij spreken elkander nog wel eens onder vier oogen. Ik geloof Smit dat wij de conferentie nu wel kunnen opheffen! En de strooibiljetten enz., zullen wij dan wel voorloopig door den tweeden secretaris doen onderteekenen.

Blok. Een woordje nog. U heb strakjes wat voorgelezen van die Jan Katoen. — Mag ik die brochure even hebben?

Pastoor. Volkomen overbodig. Mijn citaten waren voldoende en meerdere hebben wij er niet nodig. Ik verbied zelfs aan elk geloovig katholiek er inzage van te nemen.

Blok. Er is hier toch geen sprake van het Nieuwe Testament!

Pastoor. Dat zijn mijn zaken. Het lezen van een door ons niet goedgekeurde vertaling van het Testament is even ongeoorloofd als het lezen van socialistische geschriften. (*opstaand*) Tot Zaterdag dus vrienden, (*tot Blok*) en jij zult me wel het genoegen doen morgenavond bij me te komen.

Blok. Nee, mijnheer de pastoor! Zoo gaan wij vanavond niet van mekaar. Ik wil gehoord worden, hier, in het bijzijn van mijn medebestuurleden en als ik onzin zeg of wartaal spreek, dan ben ik voor overtuiging vatbaar!

Pastoor. Morgenavond geef ik je gelegenheid.

Blok. Nee. Nou! Want we bespreken de kandidaten in ons district en die moeten grondig besproken worden. We hebben er maar over twee gepraat, die mij niet anstaan en een boel arbeiders niet anstaan.

Pastoor. En dat verbied ik je formeel!

Blok. (*driftig opstaand.*) En ik verdom 't om me zoo te onderwerpen! (*De pastoor laat zijn pijp vallen.*) Zoolang ik secretaris ben en gekozen door medearbeiders, heb ik recht in onze Bestuursvergaderingen te spreken. Dat ben ik verplicht tegenover me kameraden.

Pastoor. En ik verkies je onzin niet aan te hooren! Er is hier geen vergadering. De vergadering is afgelopen.

Pannebroek. De vergadering is al lang afgelopen!

Blok. (*driftig doorpratend*) Dat kan me niet schelen. Er moet klare wijn geschonken worden! Nee, mijnheer de pastoor, nou zál ik zeggen wat ik op me hart heb!

Pastoor. Ik verzoek je heen te gaan. Je lijkt wel dronken!

Blok. Nee ik ben niet dronken. Nog nooit was ik zoo helder als vanavond. Ik zeg je, mijnheer de pastoor dat 't verkeerd loopt. We zijn lang genoeg afgebeuld. En an alle geduld komt 'n end.

Pannebroek. (*opstaand*) . . . Ik ga . . .

Blok. Jou, bliksemsche onderkruiper, vin ik later wel. Maar 't lukt je nou niet. Ik zit hier als secretaris. En ik tree op voor me kameraden. Kom Smit, zeg jij ook is 'n woord! Je kan al haast niet meer zien kerel! Je oogen zijn kapot! Je longen zijn kapot! Ben je dan nog niet genoeg vermoord om tot verzet te komen?

Pastoor. . . . Ik verzoek je voor de laatste maal, onbeschofte dronkaard . .

Blok. God is mijn getuige, dat ik geen druppel drank in maanden gezien heb! En dat staat je niet mooi, mijnheer de pastoor, om me op die manier verdacht te maken. Ik heb 'n boel geduld, 'n boel over me kant laten gaan. Ik heb twee kinderen begraven, twee die ik niet beter kon maken. Want ik had geen centen om ze weg te zenden. Ik heb 'n vrouw ziek, sinds maanden, en 't kind van d'r laatste kraam. Maar over dat alles spreek ik niet, klaag ik niet. Ik wil niks voor mezelf — want alléén kan ik toch niks. Ik tree op voor me kamerade, voor me kamerade van de fabriek, die d'r lichaam verpesten en van honger kunnen verrekken, als ze gaan ziekliggen, zooals Dobbelman! Ik tree op voor m'n oudsten jongen, die nou ook bij de loodbakken staat (*heftiger*) en ik tree op voor al de arbeiders van dit district, die langzaam an leeren solidair te zijn!

Pastoor. . . . Jij raaskalt! . . . Je raaskalt, man! En in je domheid praat je als de eerste de beste opruiende socialist! . . .

Blok. Als 't groote woord 'r dan uit mot, mijnheer de pastoor — ik bèn de vorige week lid van de Arbeiderspartij geworden!

Pastoor. Wát zeg je!

Pannebroek. En mag zoo'n vervloekte sociaal dan lid van ons bestuur blijven!

Pastoor. — Zoo. Zoo. Zoo-zoo! Hebben ze zoo misbruik gemaakt van je goede trouw, Blok? Heb je je dan werkelijk laten verleiden door die duivels? Arme kerel, arme kerel! Ik dacht dat je verstandiger was en je niet alles op je mouw liet spelden! Maar we zullen je wel weer beter maken. De ziekte is niet zoo heel erg. Kom, steek een versche sigaar op. En over die gekheid pràten we weleens bij gelegenheid!

Blok. Wát gekheid! Ik verlang geen beklag, mijnheer de pastoor — als ik als katholiek mijn plichten vervul, gaat niemand mijn politieke overtuiging aan!

Pastoor. Jawel! Jawel! Overtuiging! Overtuiging! Heel goed. Heel goed. Iedereen houdt er een overtuiging op na! Smit, steek eens op! En laten we over wat belangrijker dingen spreken. 't Wordt vervelend. Werkelijk vervelend. Als morgen den dag een liberaal met hem praat, is-ie overmorgen liberaal, hahaha! — En als overmorgen 'n anti-revolutionnair je wat voorbazelt, wor-je anti-revolutionnair! Sterke beenen die drogredenen verdragen! Allemaal gekheid, gràpjes, gràpjes! En kuren. Maar dàt zeg ik je: als je niet heel gauw uitscheidt met die malligheid, heb je 't jèzèlf en àlleen jèzèlf te wijten, als ik je absolutie weiger en je vrouw òf je kinderen òf jèzèlf niet bedien als jullie wat overkomt!

Blok. Dat moet u voor ùw geweten verantwoorden, mijnheer de pastoor. Maar nou u zoo begint, nou u begint te dreigen, wil ik zeggen wat me al lang op 't hart ligt. — En nou wil ik niet in de rede gevallen worden! 't Zit me tot hier! 'k Heb 't weken en weken verkropt en ben telkens als 'n kwajongen in 'n hoek gezet! — *(tot Pannebroek)* Hou jij je er buiten! — Ik zal 't nou zeggen al komt er van wat er van komt. Want wè laten ons niet langer uitzuigen, uitbuiten en paaien! En als jullie 't dan wèten wilt, ik haát de vervloekte kapitalistenklik! Ik haát de onderdrukkers! Ik haát mijn patroon die van mijn bloed en mijn zweet leeft! Ik haat ze en als ik maar kòn — als ik maar kòn! — *(zijn woede is bijna tot schreien gestegen)* Maar ik kan alléén niks! Allèen sta ik weerloos en daarom, mijnheer de pastoor, en onthóu 't, onthou die woorden die elken dag stèrker klinken, elken dag krachtiger worden: Arbeiders van alle landen vereenigt u! Luister daarnaar Smit, ouwe kameraad! Ik mot haast huilen als ik jou ook zoo afgebeuld zie, als ik denk an Dobbelman, an Dikkers, an De Bas, an Toon, allemaal òp en ziek van het pestwerk in de fabriek, voor 'n rötloon! —, voor 'n rötloon! —, allemaal te slap en te beroerd om nog fut in d'r donder te hebben. God in den hemel waar is dan je rechtvaardigheid? God in den hemel moeten wij ons nòg langer laten trappen? — Laat me uitspreken! Je hebt 't zelf uitgelokt, mijnheer de pastoor, en nou hóór je me héélemaal! 't Kan me niet schelen wat 'r van komt! Wij dulden het niet langer dat de Kerk arbeiders van één land scheidt, want samen zijn wij sterk en samen gaan wij op naar de overwinning! En daarom zeg ik dat onze Gezellenvereniging Troelstra steunen moet, want wij móéten in het parlement en in het parlement zullen wij de wetten stellen aan de egoïsten, aan de dieven, aan de heele verdomde bourgeoisie! — En nou weet ik wel, mijnheer de pastoor, dat je nijdig op me bent, maar dat mot dan maar weer bijdraaien! Ik neem m'n ontslag als secretaris, want dat geknoei maak ik niet mee! *(in drift neemt hij zijn pet van den grond, slaat de deur achter zich toe. Een benauwde stilte.)*

Pastoor. Die man is rijp voor Meerenberg. Bet geef me 'n nieuwe pijp. Dat's m'n àchtste van de week!

Pannebroek. Ik zit 'r nog van te kijken.

Pastoor. Zoo zie je wat 't slechte voorbeeld uitwerkt en hoe van 'n fatsoenlijk man met 'n vrouw en zes kinderen 'n roover gemaakt wordt. . . Wat zeg jij Smit? Wat zit je er stil bij?

Smit (*dof*). Ik zeg niks. M'n oogen branden zoo en ... die borst... die borst...
Ik ben niks goed in orde! ... Ik zou wel naar bed willen ...

Pastoor. Tot Zaterdag dan. En dus goed afgesproken — het ònderste puntje — nauwkeurig aantekening houden van wie thuisblijft — en — en — die Blok in 't oog houden.

Smit (*opstaand*). Goeien nacht, mijnheer de pastoor.

Pastoor. Goeien nacht. — Denk maar niet te druk over de dronkemanspraat van dien roover. — Apropos: op welke kamer van de fabriek werkt hij?

Pannebroek (*lachend*). Op kamer No. 14.

Smit (*dof*). ... Van het loodwit.

Pastoor. Zoo. Zoo. Nou wel te rusten. Voorzichtig voor de trap. Langzaam aan! Langzaam aan!

DERDE TOONEEL.

De Pastoor. Bet.

Bet. O, o, eerwaarde wat een afschuwelijk man. Ik heb m'n vingers in m'n ooren gestopt, toen-ie zoo bezig was.

Pastoor (*op en neer loopend*). Daar heb je wijs aan gedaan. — Heel wijs. — Wat een schavuit! — Hier te komen spionneeren en z'n brutaliteit — z'n verregaande brutaliteit! Hoe laat is mijnheer Pit morgen bij de hand?

Bet. Welke mijnheer Pit, de eigenaar van de fabriek of de oudste zoon?

Pastoor. De eigenaar zelf!

Bet. Niet voor 'n uur of tien.

Pastoor. Dan ben je morgen om tien uur bij 'm — nièt 't dagmeisje zenden, hoor? — zèlf gaan, zèlf gaan en je vraagt hem om dādelijk bij me te komen. Wij zullen eens een voorbeeld stellen, een voorbeeld. Geen dag langer blijft-ie op mijn fabriek! Geen dag!

Bet (*goedig*). Ach! Ach! ... Z'n vrouw en z'n kinderen. . .

Pastoor. Wie vroeg je wat? Bemoei ik me met jóúw keuken? Bemoei jij je dan niet met mijn gemeente (*een stilte*) Is er nog Niersteiner?

Bet. Nog drie flesschen.

Pastoor. Geef er dan een en het dominospel. — En de pepernooten. (*Bet zet een flesch Niersteiner op tafel, ruimt haar af en zet het bord met de steenen gereed. De pastoor ontkurkt de flesch, schenkt twee glazen in, gaat zitten. Bet over hem.*) Heb jij dubbel zes?

Bet. — Ik heb dubbel zes. O, o, eerwaarde, als ik al die zonde aanhoor en de verdorvenheid der menschen, dan spijt het mij nog voortdurend dat ik geen non ben geworden. (*Zij spelen*).

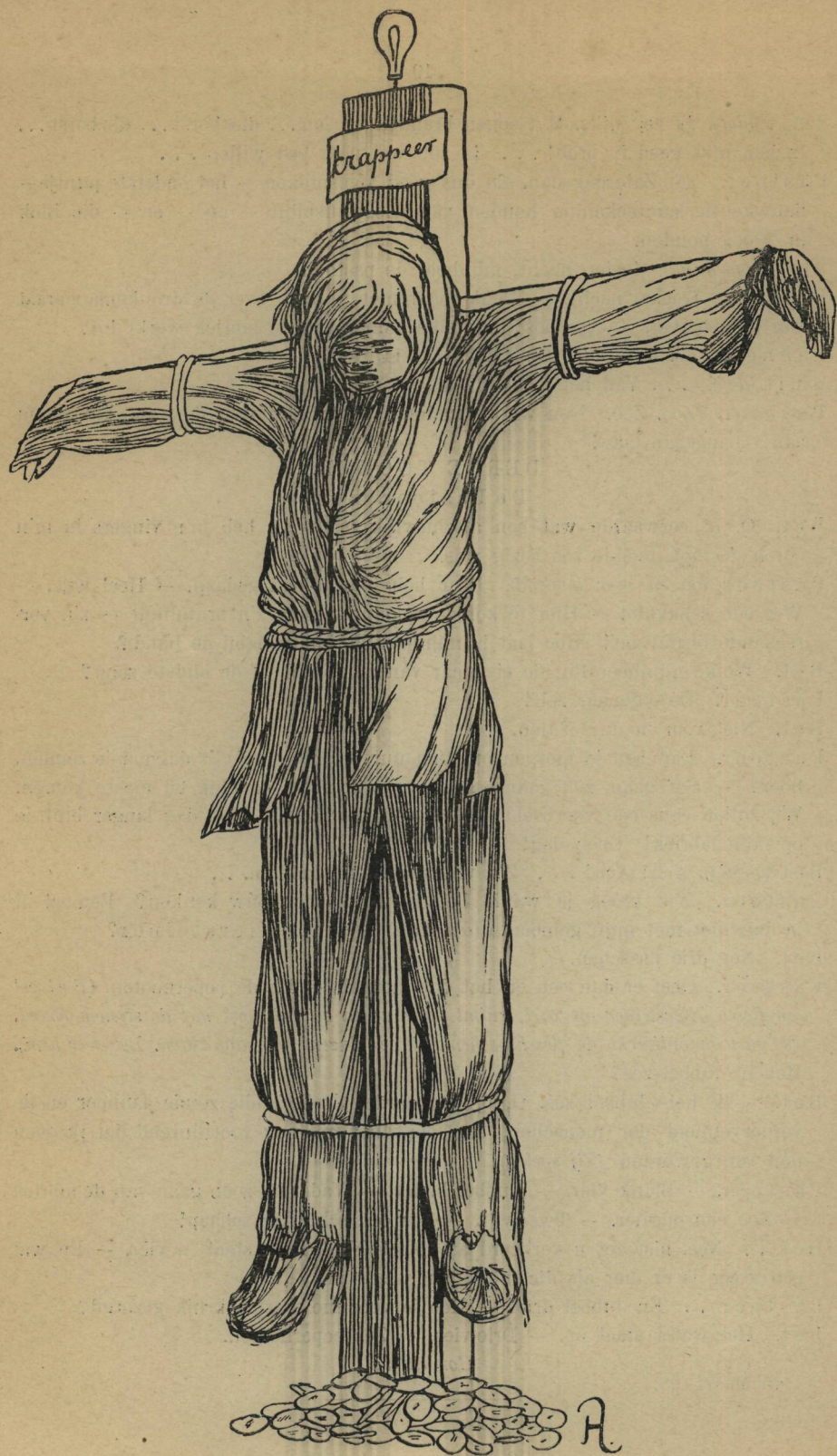
Pastoor. — Blank vier. — Dubbel blank. — Vader en zoon gaan van de fabriek — Zoo een opruier. — Twee-vijf. — Zoo een schurftig schaap!

Bet. . . Nee, hier zet u verkeerd an. Nee! Nee! Daar staat 'n vièr. — En wat een vrede is er hier als die menschen wèg zijn.

Pastoor. . . En dubbel drie! — Heb je voor me warme kruik gezorgd?

Bet. Het water staat op. — Drie-vier. — Zes pepernooten.

Gordijn valt.

HET ANTWOORD.

DRAMATISCHE EPISODE.

PERSONEN:

DE MOEDER.

BART
HEIN
JOHAN

} , haar zoons.

MARIE, vrouw van Bart.

Eerste werkman.

Tweede werkman.

De handeling heeft plaats in den tegenwoordigen tijd in eene groote gemeente.

Het is twaalf uur namiddag. Zonlicht beschijnt de half-neergelaten rolgordijnen der twee ramen (achtergrond). Op de kozijnen eenige bloempotten. De ramen zijn wijd opgeschoven. Panorama van daken, schoorsteenen en fabrieksschoorsteenen, alles zwart berookt. Links (voorground) een gedekte tafel — (tweede plan) een fornuis met roodaarden pannen — (derde plan) een bedstee met open deurtjes. Rechts (voorground) een leunstoel — (tweede plan) een latafelkast — (derde plan) een deur. Tusschen de ramen een tweede leunstoel.

Bij het opgaan van het gordijn liggen Moeder en Marie voor het rechterraam geknield, aandachtig kijkend naar hetgeen in de straat gebeurt. Johan, in den voorsten leunstoel, luistert onrustig.

EERSTE TOONEEL.

Moeder. Marie. Johan.

Marie. Wat 'n menschen! (naar beneden roepend.) Hé! Lange! Lange! Dag!
Da-ààààg! — Hahahàààà!

Moeder. Nou! Nou! Nou! Stel je niet zoo an! 't Is geen pretje!

Marie. Net dat-ie naar boven keek, stapte-die mis. Hahahàààà! Hij weet ook nooit raad met z'n lichaam. Allemachtig wat 'n volk! Kijk is naar de kant van de Breestraat. En daar hè-je waarachtig 'n heele bende smerissen. Nou!
Een, twee! Een, twee! Kop in de hoogte! Pink op de naad van je broek.

Johan. Trekt de politie op?

Marie. Tien, veertien, twintig, viér en twintig dooie dienders en 'n inspecteur.

Johan. Gaan ze naar de fabriek?

Marie. Asjeblijf! Allemaal met witte handschoentjes an! Hahahàààà!

Moeder. Spot niet! Maak me niet ongeruster! God, God, waar blijven Bart en Hein! 't Hééft toch al twáalf geslagen.

Johan. Ik heb de fabrieksbel 'n kwartier gelejen hooren luiden. St! St! . . .
Hooren jullie niks?

Moeder (verschrikt). Nee! Wat dan?

Marie Ach hij sláápt! Hij wil áltijd meer hooren dan 'n ander!

Johan. Ik hóór meer. Ik hóór meer. Als jij gèen oogen zou hebben, zou je óók meer hooren. — Ze zingen in de verte 't Vrijheidslied . . . Hoor je niet?

(Zij luisteren zwijgend. Langzaam zwelt het lied aan, krachtiger wordend en op eens zéér sterk klinkend.)

„Op, voor de vrijheid op!

„Weg met de slavernij!

„Waakt op! waakt op! voor 't heilig recht

„Der menschen kampen wij!”

Marie heeft zich ver over het kozijn gebogen, wuift met haar zakdoek, schreeuwt het lied mee. Moeder is rechtop gaan staan, trekt het gordijn hooger, kijkt door de ruiten. Het gezang sterft weg.)

Marie (opgewonden). Hoera! Hoera! Leve de . . .

Moeder. Hou je mond! Hou je mond! Je doet als 'n kind!

Johan. Waren 'r véel?

Marie. Wel 'n vijfhonderd.

Johan. 't Loopt verkeerd, 't loopt heelemaal verkeerd . . .

Marie. Klets toch niet! Jij maakt iemand ongeduldig! Ze hebben 't recht an hùn kant . . . Jij zou ook zoo doen, nèt zoo doen! . . .

Johan. Niet waar! Niet waar! . . .

Marie (nijdig). Nou, jij dan niet! Zij wèl. En als 'k kòn, dee 'k óók mee!

Moeder. Zachies wat! Denk an z'n . . . (Wijst op haar oogen, dan naar Johan)

Johan. Met geweld bereiken ze niks, niks, niks.

Marie (weer uit het raam). Waar komt 't volk van daan! Breeman staat stil èn Prins èn Hijmering . . . En daar heb je volk van Ankerman ook . . . Goed zoo, jongens! . . . Als Hessel nou nog stilstaat draait 'r geen mächien meer . . . Allemachtig! Allemachtig, wat 'n herrie! Kijk is moeder, die koets wil 'r door! Jawel! Kom jij morgen maar is terug. Lekker! Lekker! Ze houden 't paard tegen . . . O zoo, omdraaien! . . . Hahahààà! . . . Dat smoel van die koetsier! . . . Nog 'n troep! . . . (Opnieuw, nu onder het raam, wordt het Vrijheidslied aangeheven.

„Op mannen, broeders, saam vereenigd!

„Op burgers! sluit u bij ons aan! . . .

Het gezang sterft weg. Heftig gefluit en gejoel.)

Marie. Da's zeker 'n onderkruiper! Kijk 'm an de haal gaan! Hahahààà! Pats! Die het-ie té pakke! Z'n hoed van z'n kop! . . . Allemachtig wat 'n menschen, wat 'n menschen! . . . En wáarachtig daar heb je volk van Hessel Alles staat stil, moeder! Alles! . . . Nou, ik ga is kijken! . . .

Moeder. Nee! Nee! Je blijft hier. Je het 'r niks van noodig. Schenk maar liever de koffie op . . . Ze zullen daar wel komen. Wat mòt je bij den weg!

Johan. Moeder het gelijk . . . 'n Vrouw hoort niet in 't gedrang.

Marie. Daar heb 'k maling an! (Gaat onwillig naar het fornuis, schenkt het water op.) Als Bart strakkies thuiskomt ga 'k met 'm mee. Ik heb d'r nou lol in. D'r zit geen sterveling thuis.

TWEEDE TOONEEL.

Hein. De vorigen.

Moeder. Goddank! Ben je allèen?

Hein. Dat zie je.

Marie. Waar is Bart?

Hein. Weet ik veel!

Moeder. Zijn jullie dan niet samen van de fa . . .

Hein. Nee! Wat zanik je nou! 'k Heb goddoome andere zorgen an me kop . . .

Marie. Nou — je het moeder zoo niet af te snauwen. Je wordt toch in 't fatsoenlijke gevraagd! 't Eten staat al 'n kwartier af. Maak dat je op tijd komt. -- Jij en Bart!

Hein. Jij ben met Bart getrouwd, niet met mijn. Joûw standjes kan ik dubbel missen. -- Wordt 'r niet opgedaan, moeder?

Marie. Wel zeker, we zullen voor jou klaarstaan zoo als je binnen kom vallen! Kommandeer jij je hond en blaf zelf!

Moeder. Ik wou nog effen wachten . . . Bart zal wel daalijk . . .

Marie. O zoo. Je het niks te verzuimen. Voor wát maak je haast?

Hein. Dat zijn mijn zaken. Ik verdom 't om op 'm te wachten.

Johan (*rustig*). Jongen, jongen wat ben je uit je humeur! Is 'r wat gebeurd?

Hein. Gebeurd! Gebeurd! Vraag naar den bekenden weg! D'r is alles gebeurd, alles en nog wat. Nou hebben ze d'r zin. En wát hebben ze nou? Geen luis! Al de machines staan stil. Bij Hessel hebben ze ook de vuren gedoofd. Hoort ze nou fluiten en lawaai maken! Wie zal ons goddoome te vreten geven? Wie zorgt 'r voor mijn kinderen? Wie zorgt 'r voor jullie? Ik was tevreden met me negen gulden en als ik tevreden ben, motten ze me dan dwingen, dwingen Die verdommelingen! . . .

Marie. Jij ben me 'n misselijke kerel om je eigen kameraden uit te schelden!

Hein. Laat ik zijn wat ik ben, maar in elk geval ben ik niet zoo'n warhoofd als joûw Bart!

Marie. God zij gedankt dat hij niet zoo laf is als jij!

Hein (*opstuiwend*). Laf! Wie is d'r laf!

Marie (*driftig*). . . . Jij! Jij! Jij! As je maar gedurfd had, zou je je kameraden onderkropen hebben! En dat dorst je niet. Jij ben voor alles te laf, te laf om tegen je patroon op te trejen, te laf voor je kameraden . . .

Hein (*woedend*). Dat lieg je! Dat lieg je! Heb 'k niet an de vorige staking meegedaan, moeder? Zeg dan ook is 'n woord! Zit 'r niet bij as 'n lijk! (*Zij knikt*.) Zijn we toen haast niet verrekt van honger? En heeft me dat later me vrouw niet gekost? (*Driftig tot Marie*.) Wat weet jij, van de toestanden hier? Je ben hier pas! Je komt pas kijken! 'n Blauwe Maandag getrouwd en overal 't grootste woord over! Wacht tot je kinderen heb. En as je kinderen heb, let dan is op of je zelf niet de eerste zal zijn om Bart tegen te houen als ze wéér 'n krankzinnige staking beginnen . . .

Marie. Nooit! Nooit! Al had 'k geen korst brood meer in huis . . .

Hein. Larie! Geklets! Praatjes! Joûw pret begint pas. Ik zeg je dat als 't me

de keel uithangt, als 'k niet meer te vreten heb — 'k weer an 't werk ga. Laten zè mijn me negen gulden maar laten.

Johan. Je leeft niet voor jezelf alleen.

Hein. Nee, om den donder niet — ik heb 'n moeder en drie kinderen!

Johan. Die anderen hebben oök moeders, óók vrouwen, óók kinderen. — En als ze staken doen ze 't voor 't bestwil van allemaal . . .

Hein. Wat zanik jij nou ook weer! Wat bliksem wat weten jullie er van! (*Op Marie wijzend.*) Zij pas getrouwd, zonder 'n cent ondervinding. — Jij jaren blind en alleen oordeelend van hooren zeggen! Mot 'k dan alles herkauwen als 'n koe? Hebben jullie geen geheugen? Hoe heb jij gelejen, moeder, voor vier jaar — toen we 't zes weken hebben volgehouden en met hangende pootjes konden bijdraaien! En op wat voor condities, godverdomme! Hebben Breeman en Prins en Hijmering de raddraaiers niet an de dijk gezet? Ben je dan vergeten wat 'r met vader gebeurd is? Laat voor mijn part de meerderheid die altijd dwingt, verrekken! (*Slaat met de vuist op tafel.*)

Johan. Je bewijst niks met zoo'n woede. Ik hoor alleen maar je stem. En als er in je stem geen argumenten zijn, dan overtuig je me niet . . .

Hein. Ik wil . . .

Johan. . . . Laat me nou ook is uitspreken. Ik kan met schreeuwen niet tegen jou op. Ik dènk alleen maar. En méer dan jullie. Ik denk den heelen dag over die dingen. Soms ook wel den nacht. 't Onderscheid weet ik zoo net niet . . .

Moeder. Nou! Nou! Niet an die zwaarmoedige dingen toegeven!

Johan. . . . En als ik jullie strijd dan zie in de donkerte van mijn hoofd, dan verwonder ik me over jullie verdeeldheid, jullie verdeeldheid . . . De meerderheid, Hein! . . . De meerderheid . . . De groote denkende meerderheid . . . Vloek die niet, want jullie zucht nou nog door de tirannij van een niet denkende, niet voelende minderheid . . . En al wat zich afzondert, onttrekt of er allèen probeert te komen zooals jij, is vijand van de arbeiders, houdt tegen, — houdt tegen.

Marie. Nou wéet je 't. Voor mijn part slaan ze alles in de fabrieken kort en klein, blijft 'r geen stuk heel van 't eigendom van die krèngen!

Johan. Onzin . . . Woorden . . . Woorden . . . Geweld geeft niks . . . Geweld gééft geweld . . . En 't geweld van degeen die hebben is 't hardst. . . 't Moet worden — en ik zie dat, ik zie dat — de strijd van 't hoofd tégen 't hoofd, van de denkers tegen de niet ontwikkelden, de dommen — alles langzaam aan en geleidelijk, zonder harde schokken. Geweld heeft nooit wat duurzaam gegeven, nooit iets dat stond op 'n, op 'n grondslag — zooals je 'n huis op palen bouwt. — En al wat 'r nou nog an geweld gebeurt heeft geen nut, brengt ons achterop. . . Ik zie dat — Ik zie dat zoo klaar als ik mijn dood en God zie . . .

Marie. Hij praat weer. Hij praat nóg eens in z'n stóél. Ga zoo is kletsen met Breeman en Hessel en Prins! Dan maken ze 'n plaatsie voor je open op Meerenberg of je krijgt 'n portiersbaantje met 'n broodje met kaas!

Johan. Jij begrijpt daar niks van . . . Jij weet niet waar om het gaat . . . Ik zeg je, we beleven 'n strijd zoo mooi als 'r nog nooit een geweest is. Want we trekken op en ze zien ons niet. We trekken op over de heele

wereld en wij worden de meesters, de meesters die de vrijheid handhaven . . . Maar 't geweld dat is 'n wapen van de tegenpartij. Geweld brengt achterop, achterop . . . Als je nog maar 'n béetje respect hebt voor m'n blinde oogen — ik die toch óók eens 't licht gezien heb — geloof me dan, geloof me dan . . . Hein. Wat doe 'k met al jouw gezwets! Wat schieten we daar mee op! Ik zit zonder 'n cent! En die redeneeringen zijn heel mooi, verdomd mooi, maar die mot je net nõu afsteken! Geweld! Geweld! Ga dat zeggen an Breeman die om soldaten getelegrafeerd heeft! Zeg dat an . . .

Moeder (*ongerust*). Komen er soldaten!

Hein. Wel ja. Voetvolk en paardevolk, weet ik veel! Ze hebben bij Breeman de ruiten ingesmeten en bij den burgemeester. — En gisteravond zijn ze an 't kloppen geweest met de politie. — En vanmorgen hebben ze de hekken ingetrapt bij Hessel en 'n inspecteur half lam geslagen.

Moeder. O God, O God! Gaan jullie in Godsnaam niet uit! Was Bart maar thuis! Waar blijft-ie! Waar blijft-ie!

Marie. Blijf nou toch kalm moeder! Bart is geen kind. En wat zeggen zoo'n paar relletjes? (*tot Hein*) Heeft Breeman van morgen antwoord gegeven? Hoor je me niet?

Hein. Nee. Hij most nog overleggen met z'n compagnon en met de anderen. Ze hebben nou vergadering en om half een mot 't comité 't antwoord kommen halen

Marie. Wat zit jij dan te klagen? Honderd tegen een dat ze toestemmen in de eischen. Wat is twéé cent 't uur meer?

Hein. Hahaha! — Snap je dan verdomme niet dat ze wachten tot de soldaten hier zijn en dan de arbeiders achter de schutting van d'r bajonetten uitlachen? (*driftig tot Johan*). Ga jij nou an Breeman zeggen dat geweld achterop brengt! — Als 't dan eenmaal 'r door is, dan mot 't maar hard tegen hard!

Johan. Geweld geeft niks — van hùn niet — van ons niet — Je kunt niks tegenhouden wat goed en rechtvaardig is . . . al duurt 't wat lang. . . al duurt. 't ééuwen . . .

Hein. Laten we nou maar gaan eten! Met dat kletsen vul ik me maag niet. Bart zal wachten tot 't antwoord bekend is. Hou zijn kliekkie maar warm. Kom moeder. Vooruit nou.

Marie. (*uit 't raam buigend*) 'k Zie 'm nog niet. Dan maar opdoen. (*Ze zet de roodaarden pan op tafel*) Kom moeder. Kom Johan. (*Zij gaan om de tafel zitten.*)

Moeder. Heb je Bart nog bij de fabriek gezien?

Hein. Laten we nou asjeblief rustig af-eten. D'r liggen geen voetangels en klemmen bij de fabriek (*tot Marie die oplepelt*): Wat is dat voor rare kost?

Marie. Wel Jezis wat is die man lastig! Weet je niet meer wat hutspot is?

Hein. 't Lijkt wel wagensmeer — jouw hutspot — Ze stinkt 'n uur in 't rond zoo angebrand as ze is.

Marie. Je zult ze nooit minder eten!

Hein. Had niet den heelen morgen uit 't raam gelegen! Geen wonder dat de boel anbrandt.

Marie (*happend*). Proef jij wat moeder?

Moeder. Ik heb geen honger.

Johan. Nou ze is best te eten . . . En je mot vandaag maar niet zoo nauw kijken.

Hein. 't Kan toch voor dezelfde kosten góed. — Dat noemt zij hutspot

D'r is geen halve wortel in — en voor de uien mot je 'n bril opzetten . . .

Johan. St! St! (*In de verte klinkt zwak het Vrijheidslied. Zij luisteren allen. Plots wordt het gezang sterker. Er trekt een troep het huis voorbij. Moeder en Marie vliegen op, hangen uit het eene raam — Hein bukt over het andere kozijn. De blinde luistert.*)

Moeder (*naar beneden schreeuwend*). Bart! Bart! Bart!

Marie. Dag Bart! . . . Kom je niet èèèeten? Dàààg! Is d'r al antwoord van Breeman? Wat zeg je? Wààt? . . Wat roept-ie moeder?

Moeder. Ik heb geen woord verstaan . . . Wat doet-ie nou mee te loopen . . . Z'n eten wordt toch koud!

Marie (*naar de tafel teruggaand*). Laat 'm maar gaan! . . . Hè, wat doet me dat 'n lol as 'k 'r zoo'n bóél bij mekaar zie . . . Hè, daar jeuken je vingers bij! (*Moeder en Hein komen ook weer te zitten.*)

Hein. En nou is al me vet gestolten! Lekker eten. Je zou 't nog niet an je hond voorzetten.

Moeder. Bezondig je niet!

Marie. Zag u Piet loopen met 'n rooien zakdoek an 'n stok? Hahahàààà! Die staat zes dienders . . . Wat zullen de heeren de pest in hebben! Hè, 'k kan niet eten van zenuwen!

Hein. Da's maar goed ook. Dan hoef je je eigen kost niet te slikken.

Marie. Sjongen wat ben jij aardig. Jij most komiek worden. Daar heb je net 'n gezicht voor.

Moeder. Doe 'r 'n scheutje azijn bij, Hein. — Geef 'm de flesch is Marie. (*Zij gaat naar den schoorsteen, krijgt de flesch*). En schei nou uit met je gemopper. Toe! (*Zij eten een poos zwijgend. Buiten is het stiller geworden.*)

Marie (*lachend*). Die Piet met z'n rooie zakdoek! Net iets voor hem. En de manke ook an 't meesjokken — precies Jan Hobbeldebob — (*nabootsend*) hok-hok-hok-hok.

Johan. Twee maanden vóór ik me oogen verloor raakte hij met z'n voet in de machien. 'k Zie 'm nog zóo liggen. En wat duurde 't 'n tijd voor de boel stil stond. En wat 'n bloéd. Wat 'n bloed . . .

Marie. Hè! Hè! Hoe kwam 't an?

Johan. Gewoon. Zooals die dingen altijd ankomen. Hij kwam te dicht bij 't wiel en toen draaide-die mee. 't Is nog 'n wonder dat enkel 't been 'r afgescheurd werd . . .

Marie. O lieve Jezis! . . . Afgescheurd?

Johan. Afgescheurd — op 'n stompje na. Toen heeft Prins 'm vier weken z'n volle loon van zeven-gulden-vijftig uitbetaald, drie weken half loon en na een poos kwam die weer op de fabriek — Machinevleesch — Machinevleesch — Over de heele wereld heb je nou machinevleesch, arbeidsvleesch, kanonnen-vleesch. En of je ze dat duizendmaal zegt, ze leeren niks — St! St! Hóóren jullie! Hóóren jullie?

Marie (*opvliegend*). Weer 'n troep! (*hangt uit 't raam*). Soldaten, moeder! De soldaten! (*Moeder en Hein komen aan 't raam. Gejoel. Tromgeroffel.*)

Hein. Ik hoor niks.

Marie. Jouw ooren zijn zoo doof van de machines dat je 'n uur later komt als 'n ander. Ik hoor duidelijk de trom. Nou zijn ze in de Hoogstraat. Over 'n halve minuut kommen ze om 't hoekie. Kijk de jongens is loopen!

Johan. Is er veel volk in de straat? (*geen antwoord*) Zijn er veel menschen bij den weg? (*geen antwoord*) . . . Moeder! Moeder!

Moeder (*zich omkeerend*) Wat zeg je?

Johan. Is 't druk?

Moeder. Ach God ja! Was 't maar gedaan, maar gedaan! (*kijkt weer uit het raam.*)

Hein. Nou schuif is op! Jij neemt 't heele raam in met je dikke lichaam!

Marie. D'r is hier maar plaats voor twee. D'r is nog 'n raam (*norsch gaat hij naar het andere*). Jezis, wat loopen ze allemaal! (*Beneden gefluit en gejuuw. Het geroffel zwelt aan*). Hahahààà! Kijk die kerel is vallen! Hahahààà! Wat doet-ie met z'n dikke buik in 't gedrang! Hahahààà! Da's de boekhouer van Hessel! Dàg! Dàààg! Goed zoo jongens allemaal op de stoepies. Je krijgt parade vandaag! Nou zal je is wat zien (*bootst het trommelen op het kozijn na*) Rataboem! Rataboem! Rataboemboemboem! (*zingt*) „Generaal Vetter gaat nooit verloòdore falderalderiere, falderalderiere! Generaal Vetter” . . . (*het geroffel klinkt in eens krachtig om den hoek van de straat*) . . . Netjes hoor! Nou die loopt niet eens in de pas . . . Geef acht! . . . Met verdubbelde rotten! . . . Allemachtig wat 'n broekie van 'n luitenant! Nog niet eens 'n snor! . . . Hé! Hé! Val niet over je slakkesteker! (*Zij en moeder schrikken in eens terug in de kamer, een eind van het raam af.*)

Moeder. Da's me wat moois! Kijk dan toch beter uit!

Marie (*schaterlachend*). O! O! O! . . . Die bloempot! Die bloempot!

Hein (*terugschuilend in de kamer*). Nou dat scheelt geen haartje of ze kregen 'm op d'r kop! As dat nou goddoome 'n aardigheid mot wezen.

Marie. Nou, lekker! lekker! En nou wou ik! (*Kijkt weer uit het raam. Het geroffel wordt zwakker. In de straat gejoel en gefluit. De opdringende menigte beneden heft het Vrijheidslied aan. Marie valt mee in.*) „Op voor de vrijheid op! Weg met de slavernij! Waakt op! Waakt op! Voor 't heilig recht, der menschen kampen wij!” — Afge-loopen! De heele straat gaat de militairen achterna. Ach Jezis, moeder, kijk me resida is. Niks meer van heel. Heelemaal plat getrapt met d'r ruwe pooten.

Hein. Eten we vandaag nou af, ja of nee? Nou is 't móoi geweest! (*naar de tafel teruggaand*) Is d'r nog van jouw hutspot?

Marie. Dat valt mee dat jij die wagensmeer lust (*lepelt op zijn bord*). Ik kan geen brok inkrijgen! As Bart daar niet thuis komt mag 'k dan met jou 'n end mee, ouwe brombeer? Ik mot me soldaatjes ook is zien. Die kommen hier in geen jaren terug. 't Is net of 't kermis is . . .

Moeder. Toe! Toe! Wees niet zoo druk! Hoe kom je 'r in godsnaam toe om zülke krankzinnigheden te zeggen! Zul je dan nooit wijzer worden, jij!

Johan. Laat 'r begaan. Ze is nog zoo jòng. En die herrie maakt 'r zenuwachtig.

Marie. Hoor is, ik ben maar éens jong. En ik zie nou niet in, waarom je 't hoofd mot laten hangen bij zoo'n rëletje. Jij nog wagensmeer, Johan? Hahahààà! Jullie zitten allemaal met gezichten as oorwurmen! Komt tijd, komt zorg! O zoo! Mot je nog? Graag of niet? (*lepelt op Johan's bord*) Ik ga strakkies met Hein mee. Jammer dat 'r hier geen water is. Anders lieten ze nog oorlogsschepen op

de koop toe kommen. Dat had je in Rotterdam motten zien, toen de bootwerkers staakten. De Maas lag vol met . . . met . . . hoe noemen ze die schepen ook weer? . . . Van die schepen met 'n ijzeren bast? . . . Panterschepen . . . Toen ben ik met vader an boord wezen kijken . . . Nou moeder dat zijn me scheepjes . . . En as d'r geen staking is krijg je ze niet te zien, leggen ze te roesten. Hein (*droog*). Zeg 't maar niet te hard waar onze burgemeester bij is. Anders leit-ie zoo'n ding in de sloot achter de fabriek . . .

Marie. Hahahaààà! Stel je zoo'n oorlogsschip voor in die moddersloot! Hahahaààà!
Moeder. Lach toch zoo druk niet! Jullie maakt me bang met je onverschilligheid . . .

Marie. Jezis, moeder, je wil 'n ouwe vrouw van me maken! Bart en ik zijn nog geen drie maanden getrouwd! Wat wil je toch van me? Als ik effen lach, trek je 'n zuur gezicht!

Hein. Welbeschouwd het ze gelijk. Nou de kogel eenmaal door de kerk is, motten we 'r ons maar in schikken.

Marie. Hoor hém! Nou z'n maag vol is met wagensmeer en azijn, wordt-ie weer 'n mènsch. Zóó had jij nou 'n half uur gelegen motten spreken (*Buiten gejoel en geschreeuw. Marie knielt vlug bij het raam*) 'n Troep volk van Hijmering die naar huis gaat. Wacht daar heb je de lange. Lange! Hé, lange! Langèèèè! Een stem Wat mot je?

Marie. Nee jou mot ik niet hebben. De lánge — diè daar. Lange, wèten jullie al de uitslag? Versta je me niet? Is d'r antwoord al bekend, d'r antwoord? (*Op hetzelfde oogenblik weerklinkt in de verte een geweersalvo, luid gegil en gehuil — daarna een tweede salvo. Doodsche stilte. Marie schrikt bevend terug van het raam, Moeder is opgestaan, suft zonder eenige beweging; Hein en Johan luisteren ontzet. Een lang zwijgen.*)

Hein. Godverdomme ze schieten!

Johan . . . Ze schieten . . . Wat gebeurt 'r in de straat? Hoor je me niet? . . .

Hou dan niet àllemaal je mond! Kijk dan uit 't raam! . . . Marie! . . . Marie!

Marie. O, ik durf niet . . . Ik durf niet . . . 't Is zoo stil . . .

Hein. (*vliegt op, bukt uit het raam*) . . . Niks! Niks! Ze hollen naar de kant van de fabriek. Godverdomme, às ze geschoten hebben! . . . As ze an me kammerade kommen, waag 'k 'r tien jaar an . . .

Marie. O! O! En Bart die niet thuis is . . .

Hein. Hou je mond! Maak moeder niet meer van streek! . . . Scheèlt je wat moeder?

Moeder (*suffig*). Wat? . . . Of me wat? . . . Nee hoor . . . Nee . . .

Marie. Ik ga kijken . . .

Hein. Je blijft hier.

Marie. En ik gà . . . (*Buiten opnieuw gefluit, geraas en een salvo, gevolgd door een stilte. Geen der luisterenden beweegt.*)

Johan. Kun je dan niks zien? (*een stilte*) . . . Geef dan toch antwoord jullie drie! jullie drie! (*een stilte*) . . . Geef dan antwoord!

Marie (*snikkend*). O! O! Wat is dat akelig! . . . Wat is dat erg! . . . Als 'r maar niemand gewond is!

Hein. Ik ga d'r heen.

Marie. En ik ga mee. Ik ben z'n vrouw! *(zij slaat een doek om 't hoofd.)*

Moeder. Je blijft thuis.

Marie. Dat verdraai ik! Je kunt niet weten. Ik laat me niet houden! O!

O! . . . O lieve God dat ze nou geschoten hebben!

Hein. *(die nog even uit het raam bukt, deinst terug)* . . . God in den hemel!

Moeder. Wat is 'r?

Hein. Niks!

Johan. Hij heeft wat gezien, 'k heb 'tan z'n stem gehoord . . .

Hein. Niks! Niks! Blijf van het raam weg. Je het 'r niet bij noodig *(weert zijn moeder af, sluit het raam).*

Marie *(die snel uit het ander raam gekeken heeft, geeft een krijschenden gil)*. O! O! . . . O! O! O!

Johan. Wat is 'r? Laat me hier zoo niet zitten! Wat zie je? . . . Wat? . .

Moeder *(dof)* . . . Wat zien jullie? Wat? . . . *(bukt snel uit het raam bij Marie)*

Niks! . . . Wat doen die menschen voor de deur . . . Wat was 't? . . . Wat? . .

(Op de trap gestommel. Hein staat inert voor het eene raam, Moeder is op den stoel tusschen de ramen gezakt. Marie kijkt wezenloos naar de deur. Eerste en tweede werkmán dragen Bart binnen).

DERDE TOONEEL.

Eerste en tweede werkmán. De vorigen.

Eerste Werkman. D'r is daar geschoten, moeder Stappers . . . En . .

En . . . En . . . Waar mot-ie? . . . 't Is godverdomme om te huilen . . .

Om zoo maar te schieten! . . . Nou? . . . Nou? . . . Waar mot-ie? . . .

(Hein maakt een schuw gebaar naar de bedstee. De mannen tillen het lijk op, leggen het op het bed, dremmelen verlegen naar de deur.) Nou . . . Nou . . . We zullen maar niks zeggen . . . Zeggen helpt niks . . . Hij stond vlak vooran . . . vlak vooran . . . godverdomme . . . godverdomme . . . 't Is 'n moord! . . . om te huilen . . .

Johan. Is-ie . . . Is-ie . . . dood? . . . *(De werklieden knikken)* . . . Krijg 'k van niemand antwoord! . . . Laten jullie me stikken van angst? . . . *(staat op, tast naar de bedstee, bevoelt het gelaat, schrikt, huivert naar zijn stoel terug)* . . . O, dat geweld, dat vloekbare, schandelijke geweld . . .

Moeder *(opstaand, suffig)* . . . Wat zegt-ie? . . . Wat meent-ie? *(ziet het lijk, balt de vuisten)* O moordenaars, moordenaars! Motten jullie 'm zoo thuisbrengen, zóo. Vermoord, vermoord! *(vuist ophoeffend naar het raam)* Beesten! Beesten! Vervloekelingen! M'n kind vermoorden! Wat het-ie jullie gedaan! Beesten! Beesten! Twee centen in 't uur meer vragen en 'm vermoorden, vermoorden! Bloedhonden! Canalje! Had ik je hier! Had ik je hier! *(In hysterische woede begint ze te schreien tegen den post van het raam).*

Eerste werkmán. Nou, nou . . . moeder Stappers . . .

Moeder *(razend)*. Hou je bek! Hou je bek! Ze hebben 'm vermoord terwijl die weerloos was! Zijn jullie dan kèrels, mannen! Heb jullie geen,

klauwen aan je lijf? Lafaards! Lafbekken! . . . O, O, nou hebben ze m'n man genomen *(op Hein wijzend)* zijn vrouw genomen . . . *(op Johan wijzend)* zijn oogen uit z'n hoofd gehaald. En nou hèm, hèm, hèm! . . . *(razend met de vuist naar de daken dreigend)* . . . Moordenaars! Moordenaars! Moordenaars! Onze tijd komt! Onze tijd komt, schoften en schoeljes! Onze tijd komt! — O m'n lieve jongen, m'n lieve jongen . . . Zeg nog is wat . . . Zeg nog 'n enkel woordje . . . Bart! Bart! Lieve Bart! . . . Godverdømmelingen! . . . Dat ik je niet trappen kan onder m'n hakken, je hart uit je lichaam, je hersens uit je kop! O, O! Wat mòt 'r nou mee, wat mòt 'r nou mee *(zakt schreiend op de knieën.)*

Johan Gød wou 't zoo . . . Gød . . . Dat gevloekte geweld . . . Moeder *(opbonzend en het gordijn hoog-oprukkend dat een stuk van den rustigen hemel te zien komt)* . . . Wat leuter jij van God! Wèlke God! . . . Waar zit jij God, dat je ons laat trappen, dat je onze kinderen laat slachten! Waar zit jij God! Jij God! Jij God! Hahahàààà! . . . 'n Gød! . . . Jij God van de rijken! Jij God van de kappitalisten! Hahahàààà! O! O! . . . O, als niemand ons helpt, als jij ons laat verrekken, wíé helpt ons dan! *(Zij zakt voor het raam ineën. Het gordijn slaat neer. Buiten trekt een troep voorbij; een stem zingt:*

„Op, voor de Vrijheid op!

„Weg met de slavernij!

„Waakt op! waakt op! voor 't heilig recht

„Der menschen kampen wij”

Gordijn valt.

19 April '98.

DE ONBEKENDE

DRAMATISCHE SCHETS VOOR HET VOLK

DRAMATIS PERSONAE

DE GENEESHEER-DIRECTEUR.
EERSTE DOKTER.
TWEEDE DOKTER.
DE ASSISTENT.
EEN VERPLEEGSTER.
EEN OPPASSER.
DE MAN (arbeider)
DE VROUW (boerin).

»Getrouwe knecht-van-vermaak als het Tooneel geworden is, »afschijn eener overheerschende klasse, kan er in onafzienbare »tijden niets van uitgaan, tenzij wij er in slagen een zoo krachtig »propagandamiddel binnen onze machtskring te betrekken. Doch »wij weten wel dat dit — zelfs voor een klein deel — niet gelukken kan, omdat de bourgeoisie het verkondigen eener nieuwe levensbeschouwing onder geen voorwendsel op de planken dulden zal. Het tooneel is thans het maffe, kunstlooze tijddoodings-ding van een klasse.....»

(»De Nieuwe Tijd«, 3e Jaargang no. 5).

».....Volgen wij evenwel eene rustig-bedachte theelepeltjes taktiek.....»

(Een gasthuis. De kamer van den geneesheer-directeur. Boekenkast. Tafel met instrumenten en glazen.)

EERSTE TOONEEL.

Eerste dokter. Tweede dokter. De assistent.

De assistent. *(Hij draagt een gesloten zinken doos, zet die op tafel.)* Voilà! —

Frisch heeren. — 'k Ben katterig.

Eerste dokter. Heb je wacht gehad?

De assistent. — En geen uur gemaft.

Tweede dokter *(door het raam kijkend)*. Verduiveld embétant zoo'n bezoekdag. De binnenplaats staat vol. Wel zeker. Kijk 'r's. Nee — daar. Zie je die óuwe juffrouw? Jawel — 'n worst en 'n koek en 'n pak chocolade. We zullen 't oog op je houden, juffie. 't Is toch ergerlijk dat ze 't niet begrijpen! Verleden week heeft 'n verpleegster in 't bed van 'n maagkankerlijder zes harde eieren gevonden. Werk daar tegen! Ezels!

TWEEDE TOONEEL.

De vorigen. Een verpleegster.

Een verpleegster. Dokter — nummer zeventien geeft weer op.

Eerste dokter. Goed. Goed. 'k Kom dadelijk. Eerst den directeur spreken
 Heeft twaalf nog sterk gebloed?
 Een verpleegster. Jawel dokter.
 Eerste dokter. Is de familie aangezegd?
 Een verpleegster. Jawel dokter (af).

DERDE TOONEEL.

Eerste dokter. Tweede dokter. De assistent.

De assistent. Lieve meid, wat? (*geeuwend*). O, wat ben 'k gekookt! 'k Zou zoo in bed kunnen kruipen.

Tweede dokter. Wat is 't geweest vannacht?

De assistent. 'n Buitengewone bevalling.

Eerste dokter. Wat voor een?

De assistent (*geeuwend*). Excuseer — 'n Rhachitisch-plat bekken — forceps.

Tweede dokter. Zóo. — Ben je weer met de tang bezig geweest. Jij schijnt enkel gevallen met vernauwde bekkens te krijgen.

De assistent. 'k Ben voor me plezier uit! En 'n moeite met 't kind gehad! Verbazend. Trachea uitgezogen — bah! alles in m'n mond gekregen — 'k proef 't nog! — warme en kouwe baden — geschultzt — niks geholpen — niks.

Eerste dokter. En de mama?

De assistent. Ook 'n last! Atonische nabloeding — heeft me 'n paar uur opgehouden. Als 'k zoo twee minuten zit, snurk 'k in als 'n puckie.

Tweede dokter. (*op de blikken doos trommelend.*) Wat heb je hier?

De assistent. (*achter de hand geeuwend*). 't Laatste nieuws van de sectie-kamer. 'k Moet 'r 'n preparaat van maken. Prachtgeval.

Eerste dokter. (*het deksel van de doos lichtend.*) 'n Hart?

De assistent. Precies.

Tweede dokter. Is dat niet van — van — van zoo'n héél ouwe vrouw?

De assistent. Precies. Nummer eenendertig. (*opstaand en met den vinger aanwijzend*). Prachtige degeneratie van de hartspeer. 'k Heb 'r doorgesneden.

Zag je ooit mooiere vetkwabjes? Haast heelemaal geen spierweefsel meer. — En 'n nephritis op de koop toe.

Eerste dokter. Waarom heb je geen glazen pot genomen.

De assistent. 'k Had 'r geen bij de hand. 't Is al vier dagen oud.

Tweede dokter. Vier dagen? Da's lang!

De assistent. Ze is Zaterdag gestorven. (*sluit de doos*). Niks nieuws in de ochtendbladen? 'k Lees tegenwoordig geen krant meer!

Eerste dokter. Ko is ondertrouwd.

De assistent. Ko? Ko? Ach kom! Dat meen je!

Tweede dokter. 't Is waarachtig waar. 'k Geloof dat zoowat niemand 't wist.

VIERDE TOONEEL.

De directeurgeneesheer. De vorigen.

De directeur. Morgen heeren!

De anderen. Morgen.

De directeur. (*tot eersten dokter*). Dat doet me genoeg. Heeft u mijn brief gekregen? 'k Moet u noodzakelijk spreken. (*tot de anderen*) Nee, blijf gerust heeren. Ga zitten. Ga zitten. 'k Heb jullie advies noodig. Hier zijn sigaren. Drommels wat 'n lastige quaaestie.

Eerste dokter. Is 'r iets gebeurd?

De directeur. 'n Pénible historie. 'k Weet 'r geen weg mee.

VIJFDE TOONEEL.

Een oppasser. De vorigen.

Een oppasser. Mijnheer — daar is die man weer.

De directeur. (*gejaagd*). Welke man? Over wie heb je 't?

Een oppasser. Die van nummer eenendertig.

De directeur. Dat 's toch verschrikkelijk. Ik ben 'r niet! Ik ben 'r niet! 't Loopt de spuigaten uit! Hé! Wie zegt je heen te gaan? Kun je niet wachten?

Een oppasser. Zal 'k 'm

De directeur. Hou je mond! — Laat 'm — laat 'm in de wachtkamer.

Een oppasser. Allebei?

De directeur. Zijn ze met 'r tweeën?

Een oppasser. Hij en z'n zuster, mijnheer.

De directeur. Allebei! — Nou?

ZESDE TOONEEL.

De vorigen zonder den oppasser.

De directeur. (*na een zwijgen*). 'n Absurde geschiedenis. 'k Ben bang voor 'n muis met 'n staartje. We moeten dat staartje voorkomen, coûte qui coûte.

Eerste dokter. U maakt ons nieuwsgierig.

De directeur. Wie van de heeren heeft een vlammetje? Merci. Stel je voor: 'r sterft hier een vrouw. Ze wordt van straat bewusteloos opgenomen. Geen papieren, niks. De politie doet onderzoek — géén resultaat. 'n Gewone bedelares, zooals 't zoo dikwijls gebeurt. Ik behandel 'r zelf. Hartziekte en nephritis (*tot den assistent*) Jij was er bij niewaar?

De assistent. Precies. Eenendertig.

De directeur. Eenendertig. Geen familie, geen papieren: wat doe je in zoo'n geval? Wij openen 't lijk, bekijken 't hart

De assistent. Dáar staat 't.

De directeur. . . . 'n Vettige degeneratie van de hartspier . . . 'n zeer markant geval. En na 't hart verwijderd te hebben, zenden we 't lijk naar de gewone snijkamer. Logisch, niet waar?

Eerste dokter. Natuurlijk.

De directeur. Dat gebeurt Vrijdag.

De assistent. Zaterdag.

De directeur. Zaterdag — en eergister, Dinsdag, komt de zoon om 't lijk
Tweede dokter. Drommels!

De directeur. Hij herkent de kleedingstukken, de muts, den zakdoek, de
beurs — Ze had een litteeken op 't voorhoofd — 't klopte van a tot z. Ik zeg
'm wat — weet zelf niet meer 't juiste — hij láát zich niet afschepen, wil 't
lijk zien.

Tweede dokter. Ze kon toch begráven zijn.

De directeur. Dat gelooft-ie niet. Hij wil bewijzen.

Eerste dokter. Dat 's 'n wél netelige quaestie. En is dat dezelfde sinjeur
die in de wachtkamer zit?

De directeur. Dezelfde.

De assistent. Per saldo hebben we de usance van 't gasthuis gevolgd. En
in elk geval had-ie z'n belangstelling vróeger kunnen toonen. De vrouw heeft
'n goeie veertien dagen hier gelegen. Je kunt niet rúiken dat ze familie heeft.

De directeur. Jawel. Heel braaf geredeneerd. Maar daarmee schieten we
niet op. We hebben rekening te houden met het publiek en de publieke opinie.

Eerste dokter. Volkomen waar. 't Volk moet zoo weinig mogelijk van de
snijkamer hooren. Ze zijn er bijgeloovig bang voor. Je snapt niet waarom:
dood is dood, maar 't feit bestaat. Zoo'n zaakje kan 'n schandaal worden, 't
gasthuis in miscrediet brengen.

De assistent. Met uw permissie: dat zie 'k heelemaal niet in. 'r Is toch geen
misdaad begaan. Hoeveel prostituéés, hoeveel menschen zónder familie krijgen
we niet onder het mes? Moet je van elk geval verantwoording afleggen? Hoe
wou je dokters vormen zónder snijkamer? Als ik U een raad mag geven:
speel open kaart met die vent. Wat drommel dienen we de wetenschap niet
(op de doos wijzend) als we zoo'n prachtexemplaar bewaren? In de heele collectie
die we hebben is 'r niet één met zulke kolossale vetkwabben.

Tweede dokter. Ik ben het eens met mijn geachte collega. Snijden we
niet telkens deelen uit om op sterk water te zetten? En kikt er ooit iemand
naar? Eergister nog is 'n man begraven zonder genitaliën . . .

De directeur. Maar we hebben heelemaal niks meer, mijnheeren!

Tweede dokter. Zoo!

De directeur. Na ónze sectie is 't lijk aan de studenten-snikkamer gegeven...

De assistent. Dàn wordt 't mal. Je kunt moeilijk wat armen en beenen bij
elkaar scharrelen.

(Langdurig zwijgen)

Tweede dokter. Kunnen we 'm geen ánder geven? 'r Staat 'n lijk — ik
meen 't lijk van 'n hoer — in den kelder.

De assistent. Wel ja: je kan geen ijzer met handen breken.

Eerste dokter. 't Lijkt me gevaarlijk.

De directeur. En onpractisch . . . Daarenboven — 'k meen 'm zoo iets
gezegd te hebben dat 't lijk begraven is . . . Daarop terug te komen . . .

't Is 'n vervelende historie, heeren. Het volk begrijpt niks van onze motieven. Op de kliniek heb je voortdurend last van patienten die zich verzetten. Voor een paar dagen nog wou 'n vrouw zich niet ontkleeden omdat 'r studenten bij waren. Absurd! Ze worden kosteloos behandeld en nog honderd-en-een fratsen. De een klets met den ander. Ten slotte moet je ze wijs maken dat 'n student 'n professor is. Je nachtrust, je gezondheid offer je op in dienst van de wetenschap en ze zijn te stom om mee te werken! Binnen!

ZEVEND TOONEEL.

De vorigen. Een verpleegster.

Een verpleegster. Dokter — 't loopt af met nummer twaalf.
 Eerste dokter. 'k Ben 'r bij (*af*).
 De assistent. Een oogenblikje, zuster Nummer eenendertig die Zaterdag gestorven is — heeft die héelemaal niet over familie gesproken?
 Een verpleegster. Nummer eenendertig?
 De directeur. Heeft deze verpleegster? . . . — Bedenk u eens . . . 'n Ouwe vrouw met hartkwaal en nephritis.
 Een verpleegster. Jawel — 'k wéét 't heel goed. Een keer heeft ze geprobeerd wat te zeggen over 'n zoon. . . . Kan dat?
 De directeur. Wel verduiveld! En . . . en?
 Een verpleegster. — Toen heeft ze — als 'k me wel herinner heel lang liggen huilen
 De directeur. . . . Heb U dan geen náám gevraagd?
 Een verpleegster. . . . Ze zei enkel Hendrik. Ze was te zwak om meer te zeggen, was elk oogenblik weg. — En na die ééne keer láng-huilen is ze niet meer bijgekomen. Wil U nog meer weten?
 De directeur. Heb u geen moeite gedaan voor den familienaam?
 Een verpleegster. Zeker. Maar 'k had nachtdienst. — 't Was 'n klein oud vrouwtje. Ze zei enkel Hendrik — Hendrik. Ik vroeg: waar woon u?
 Dat begreep ze niet. Ze begreep niets. Een andere keer toen ze helder was, heeft ze m'n hand gezoend, de stakkerd
 De directeur. Dank u. Wil u op de schel drukken?

ACHTST TOONEEL.

De directeur. De assistent. Tweede dokter. Een oppasser.
 Tweede dokter. Ik meen dat we er ons hoofd niet over hoeven te breken. Niemand heeft er schuld aan.
 De directeur. Dat geef ik u toe. Maar de faculteit kan geblameerd worden door dit geval. De groote massa is stupide, zit vol vooroordeelen. Binnen!
 Een oppasser. Jawel meneer!
 De directeur. Laat die man van eenendertig binnenkomen (*oppasser af*) — We moeten er 'n draai aan geven. Honderd tegen een krijg je een scène. Het volk is verbazend sentimenteel. Passen we niet op dan krijg je geschrijf in de kranten en hoe minder de snijkamer in opspraak komt hoe beter.

De assistent. Misschien helpt 'n fooi.

NEGEND TOONEEL.

De vorigen. De man. De vrouw. Later de eerste dokter.

De directeur. Entrez! Ga daar zitten. Ga zitten. Is dat familie?

De man. M'n zuster.

De directeur. En wat wouen jullie nou?

De man. Ik wil me moeder.

De directeur. Die is dood. Dat weet je.

De man. Ik wil 'r begraven.

De directeur. Zoo. Jij houdt 'r 'n raar soort kinderliefde op na.

De man. Dat wil zeggen?

De directeur. Veertien dagen ligt ze ziek — en je blijft weg

De man. . . . Dat's mijn zaak.

De directeur (*driftig*). Jouw zaak? En de mijne is je niet te woord te staan, als je niet betamelijk blijft!

De man. Ik kom hier niet om te praten Ik kom om 't lijk van m'n moeder. Meer niet.

De vrouw. Wij hebben 'r geen schuld an.

De man. Dat raakt die heeren niet

De vrouw. 't Raakt ze wèl. Ze zijn in alle geval góéd voor d'r geweest.

De man. Dat zit nog!

De vrouw. . . . Ik ben niet van hier — ik woon buiten. Ze was naar de stad gegaan om hem op te zoeken — toen is 't 'r overkomen. Ik hoorde niks. Ongerust heb 'k me niet gemaakt. Ze bleef wel is meer 'n tijdje bij me broer. Onze vader is dood

De directeur. Jawel. Jawel. Voor die lange verhalen heb 'k geen tijd.

De vrouw (*verlegen*). En nou wouen we

De directeur. Wát wou je?

De vrouw (*verlegen*). . . . D'r bij ons op 't dorp begraven — naast vader.

De directeur. Dat moet je je dan maar uit je hoofd zetten. Dat kan niet.

De man (*grommend*). En waarom niet?

De directeur. Omdat 't niet kan.

De man. Meneer wees voorzichtig — 'r komt 'n end an alle geduld.

Tweede dokter. Alsjeblief 'n pàar toontjes lager — de portier is dichtbij (*wil schellen*.)

De man. Laat dat maar, heerschap! Ik waarschuw die meneer voorzichtig te zijn. 'r Is nog recht te krijgen, al deugt 't nergens voor òns. Eerst heb je me voorgelogen

De directeur. . . . Voorgelogen, onbeschaamde

De man. . . . Voorgelogen, zeg ik, dat ze begraven was — en ze is niet begraven

De directeur. Ik herinner me niet je dat zòd pertinent gezegd te hebben.

De vrouw (*schreiend*). Ach God, lieve meneer, ik blijf je dankbaar voor wat

je d'r gedaan heb, maar je begrijp toch dat we d'r náást vader. . . . Ze had 'r zoo op gerekend Ze ging 'r èlken dag heen Ze was 'r nog voor veertien dagen Voor veertien dagen het ze d'r blompotten gebracht

De man. Hou je mond! — Ik ben niet zoo weekhartig als me zuster. Kort en bondig: ik mòt 't lijk. . .

Eerste dokter (*heeft het laatste gehoord*). Wel vriend — wat maak je 'n zonderling geweld. Gebruik nu je verstand: 'r wordt hier 'n vrouw gebracht — we verplegen 'r — we waken bij 'r — we sparen moeiten nòch kosten — die vrouw overlijdt en in plaats dankbaar te zijn, schop je herrie. Vin jij dat pàssend?

De man (*dreigend opstaand*). Nee passend is 't niet — máár — schrik niet Marie: nou ga je beroerde dingen hooren — zou jij 't passend vinden, mijnheer, als ze je moeder naar de snijkamer brachten . . .

De directeur. Niet waar! . . .

De vrouw. O, o, wat zeg je . . .

De man (*hartstochtelijk*). Naar de snijkamer . . . Mijn moeder hebben jullie naar de snijkamer gebracht, hebben jullie laten stuksnijjen als 'n beest, niet vragend of 'r kinderen waren minder belabberd dan jullie . . .

De directeur. Dat konden we niet weten . . .

De man. Val je nou door de mand? Nou beken je. Dus 't is zoo! 't Is zoo wat ik maar veronderstelde. — Jullie zijn. . . jullie zijn. . .

Eerste dokter. Hohoho! Denk eens na over wat je zegt! . . .

De vrouw. Naar de snijkamer . . . Hebben ze moeder gesnejen? . . . Hendrik! . . . O, Hendrik! . . .

De man. Jij begrijpt maar half . . . jij weet nog niet . . . D'r handen, d'r armen, d'r voeten, d'r beenen, d'r hoofd — àlles hebben ze gekerfd — om hùn zoontjes te leeren. — Daar zijn *wij* goed voor als we krepereen — zooals wij 'r goed voor zijn om voor hùn soort te werken zoo lang we léven!

De directeur. Op die onzin zal ik je niet antwoorden. Je ben kwaad — maar je vergist je — wij zijn te goedertrouw geweest. We dachten dat uw moeder géén familie had . . .

De man. Dàcht je dat? Maar heb je 't háár gevraagd of zij 't zèlf wilde. — Heb jij 't recht òns vleesch te gebruiken zonder onze wil? — Tegoedertrouw! . . . Dat noemt hij tegoedertrouw — jullie noemt alles tegoedertrouw. — Je vreet van onzen arbeid — je studeert op onze kosten — je laat ons ons heele zure leven slaven en verrekken — en als we met onze dood in jullie klauwen vallen gun j'ons nòg geen rust . . .

De directeur. Ik herhaal je dat 'k je op al die phrases niet antwoorden zal. Je ben nou wat overspannen. Denk 'r later eens over na, dat al is dat ook met je moeder gebeurd, wij zoo handelen móéten, willen we nuttig werken voor de menschheid.

De man. Jij werkt niet voor de menschheid, meneer! Jij werkt voor jouw klasse, de klasse, waarin jij opgegroeid ben. Want een van jùllie, 'n fabrikant of 'n koopman, die behandel je thuis — en als je 'm naar jullie snijkamer zou

brengen zouden ze schreeuwen en gillen, jouw kappitalisten! Als wij gillen wordt 't niet gehoord, spotten jullie, trap je tot we onzen bek houden! — Nou, weet je, zus, dat 'r niks van komt van je malligheden om nog is naar 't graf van je moeder te gaan. — Misschien vin je nog ergens bij hùn 'n hoop beendren en bloed met wat grinnekende kwajongens 'r om heen — die leeren motten òns op te knappen als we haast doodgejakkerd zijn — kom, ga mee!

De vrouw. Ik kan niet. — Ik kan niet.

De directeur. Geef haar 'n calmans . . .

De man (*afwerend*). Dank je. — Jouw handen stinken nog.

De directeur. Ik wou je een ding verzoeken, vriend, dringend verzoeken — 't is gebeurd — ik zeg je nòg eens té goéder tróuw — al begrijp je 't niet. — Breng 't gasthuis niet in opspraak. Wij staan elken dag bij honderden bedden — wij doen alles — offeren ons heele leven. — Kom ga niet kwaad weg — in je kwaadheid, doe je allicht dingen waarover je later spijt voelt . . .

De man. Ik beloof niks. 't Is nou geen tijd om iemand te sparen, geen tijd om mee te doen an bedrog. In je jeugd heb jij al geleerd — lijken te schennen — niks te voelen als je 't mes zette in 't lichaam van 'n hoer. Mijn moeder heb jij ook als 'n hoer behandeld, naakt gelegd voor 'n bende studenten. Ik beloof niks.

De directeur. Maak ten minste geen schandaal . . .

De man. Kom zus.

De directeur. Geef je geen antwoord?

De man. Ik beloof niks (*af*).

TIENDE TOONEEL.

De directeur. Eerste dokter. Tweede dokter. De assistent.

Eerste dokter. Zoo'n rare historie heb 'k nog nooit meegemaakt.

Tweede dokter. Enorm stupiede als die menschen zijn. Wat doet 't 'r toe: begraven of niet.

De directeur. Als 'r maar geen schandaaltje van komt.

Eerste dokter. La la! De autoriteiten laten ons niet in de steek. Dàt in geen geval.

De assistent. Wat 'n schraklijke emoties op den vroegen morgen. En dat, terwijl je zoo katterig ben. 'n Paskwil van 'n vent! (*neemt de zinken doos op*)
Mòrgen heeren, ik ga an 't werk!

De anderen. Mòrgen — mòrgen.

(Doek).

Januari, '99.